

Οι επτά σοφοί της αρχαιότητας

Οι Επτά Σοφοί οι οποίοι έζησαν και χάρισαν τη γνώση και την εμπειρία τους κατά τον 6ο και τον 7ο αιώνα π.Χ., σύμφωνα με ιστορικές καταγραφές, αποτελούν ορόσημο στην ιστορία της αρχαίας Ελλάδας.

Δεν είναι λίγοι μάλιστα αυτοί που τους θεωρούν θεμελιωτές της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας. Για κάποιους ιστορικούς η φιλοσοφία ξεκίνησε αργότερα, όμως οι Επτά Σοφοί είναι αυτοί που άρχισαν να θέτουν σε αμφισβήτηση τα εδραιωμένα παλαιά αξιώματα και να επιζητούν να κατανοήσουν το μυστήριο της ύπαρξης ώστε να δώσουν απαντήσεις σε θεμελιώδη ερωτήματα που απασχολούν τον Άνθρωπο ακόμη και σήμερα.

Πρωταρχικό μέλημα των Επτά Σοφών ήταν να διδάξουν πού έγκειται η αληθινή ευδαιμονία του ανθρώπου ως πολίτη και ως ατόμου, τονίζοντας πάντα πως ο άνθρωπος είναι πρώτα άτομο και μετά πολίτης. Οι Επτά Σοφοί προέρχονταν από διαφορετικές επιστήμες (ιατρική, αστρονομία, αρχιτεκτονική, νομικές επιστήμες κ.λ.π.) και αναζητούσαν τις αληθινές απαντήσεις σε θέματα κοινωνικά, θρησκευτικά, πολιτικά, επιστημονικά και ηθικά. Μέσα από τις «πνευματικές» αναζητήσεις και τα Συμπόσια των Επτά Σοφών, «χτίστηκε» μία γέφυρα που κατάφερε να συνενώσει τις διαφορετικές φυλές και πόλεις του Ελλαδικού χώρου. Έτσι, δημιουργήθηκε μία ευρύτερη και ιδανική πατρίδα, κοινή για τους απανταχού Έλληνες.

Είναι τόσοσ ο θαυμασμός των αρχαίων Ελλήνων για τους σοφούς αυτούς άνδρες, ώστε ο Πίνδαρος, ο μέγιστος λυρικός ποιητής της Αρχαιότητας (522 π.Χ.) δεν τους θεωρεί ως γέννημα ανθρώπων, αλλά τους δέχεται ως γιους του Ήλιου, που με την ίδια με αυτόν ακτινοβολία, φώτισαν την ανθρωπότητα και την καθοδήγησαν στην οδό του καθήκοντος και της αρετής.

Και είναι πράγματι τόσο μεγάλη η επίδραση που είχε στους μεταγενέστερους η θείας έμπνευσης βραχύλογη διδασκαλία τους, ώστε ν' αποτελέσει σταθμό για την περαιτέρω πνευματική εξέλιξη και διάπλαση του χαρακτήρα των ανθρώπων, να θεωρείται δε ακόμη και σήμερα, έπειτα από 28 σχεδόν Αιώνες ως η πρώτη πνευματική πηγή, από την οποία ξεπήδησε η αληθινή έννοια του δικαίου, της ισότητας και της ηθικής.

Τα υπέροχα γνωμικά τους, τα οποία ο Πausανίας ονομάζει «ωφελήματα» για τον

ανθρώπινο βίο, οι Αρχαίοι ανέγραψαν στο τέμενος του Απόλλωνα στους Δελφούς, για να παραμείνουν εκεί για πάντα, ως μόνιμα και αιώνια σύμβολα του Κώδικα της ηθικής δεοντολογίας «... Εν δε τω προνάω τω εν Δελφοίς, γεγραμμένα εστίν ωφελήματα ανθρώποις ες βίον. Γράφη δε υπό ανδρών ούς γενέσθαι σοφούς λέγουσιν Έλληνες» .

Οι θεωρούμενοι επτά σοφοί της αρχαιότητας (κατά γενικότερη ομολογία) ήταν οι:

- * Θαλής ο Μιλήσιος
- * Πιττακός ο Μυτιληναίος
- * Βίας ο Πριηνεύς
- * Κλεόβουλος ο Ρόδιος
- * Σόλων ο Αθηναίος
- * Περίανδρος ο Κορίνθιος
- * Χίλων ο Λακεδαιμόνιος

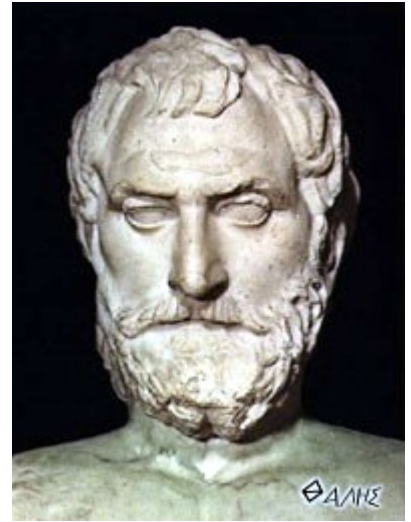
Δεδομένου ότι αρκετοί συγγραφείς πρότειναν κατάλογο των επτά σοφών, δεν συμφωνούσαν σε όλους τους σοφούς. Οι τέσσερις πρώτοι συμπεριλαμβάνονται στην επτάδα πάντα αλλά οι τρεις τελευταίοι συχνά αντικαθιστώνται με κάποιους από τον ακόλουθο κατάλογο:

- * Μύσωνας
- * Αριστόδημος
- * Επιμενίδης
- * Λεώφαντας
- * Πυθαγόρας
- * Ανάχαρσις
- * Επίχαρμος
- * Ακουσίλαος
- * Ορφέας
- * Πεισίστρατος
- * Φερεκύδης
- * Λίνος
- * Λάσος
- * Πάμφυλος
- * Αναξαγόρας

Θαλής ο Μιλήσιος

Ο Θαλής ο Μιλήσιος ήταν προσωκρατικός φιλόσοφος, που δραστηριοποιήθηκε στις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ. στη Μίλητο, ενώ θεωρείται ως ο Ιδρυτής της Ιωνικής σχολής, ή της σχολής της Μιλήτου, που θεωρείται μια εμβρυώδης μορφή υλιστικής σχολής.

Ήταν γιος του Εξαμύου και της Κλεοβουλίνης. Γεννήθηκε το 624/623 π.Χ. Σε αυτή τη χρονολογία κατέληξαν οι ερευνητές μελετώντας τον Απολλόδωρο, ο οποίος αναφέρει ότι ο Θαλής σε ηλικία σαράντα ετών πρόβλεψε μια έκλειψη του Ήλιου που έγινε το Μάιο του 585 π.Χ. Ο Θαλής, πάντα σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του Απολλόδωρου, πέθανε το 547/546 π.Χ.

Λέγεται ότι οι προγονικές ρίζες του εκτείνονται ως την οικογένεια του Κάδμου, του βασιλιά της Θήβας. Πληροφορίες λένε ότι δεν σπούδασε σε καμία σχολή ούτε μαθήτευσε σε κανένα δάσκαλο. Μόνο όταν ταξίδεψε στην Αίγυπτο και στην Βαβυλώνα, γνωρίζοντας από κοντά τους αρχαίους πολιτισμούς των λαών. Συναναστράφηκε με διάφορους ιερείς – σοφούς της Αιγύπτου. Σε όλη τη διάρκεια της ζωής του παρέμεινε άγαμος και αφοσιωμένος στην θεωρητική και πρακτική ενασχόληση με τη φιλοσοφία και τις άλλες επιστήμες.

Ήταν μια πολύπλευρη προσωπικότητα. Ασχολήθηκε με την αστρονομία και τα μαθηματικά, τη φυσική και την φιλοσοφία. Για τα επιστημονικά του επιτεύγματα λέγονται πολλά και είναι δύσκολο να ξεχωρίσει κανείς πόσα από αυτά δεν οφείλονται στον θρύλο που δημιουργήθηκε γύρω από την προσωπικότητά του. Αναδείχτηκε σε οξυδερκή διανοητική και πολιτικά. Σε καίριες στιγμές παρενέβη στα πολιτικά πράγματα, όπως όταν συνέστησε στους Μιλήσιους να μη συμμαχήσουν με τον Κροίσο ή όταν συμβούλευσε τις Ιωνικές πόλεις να συμμαχήσουν μεταξύ τους για να αντιμετωπίσουν τους κοινούς πιθανούς εχθρούς.

Του αποδίδεται το έργο Ναυτική Αστρολογία, αλλά θεωρείται μάλλον αμφίβολο αν το έγραψε ο ίδιος. Για την ανασύσταση της σκέψης του βασιζόμαστε αποκλειστικά σε μαρτυρίες. Η παράδοση κατατάσσει τον Θαλή μεταξύ των επτά σοφών και τον περιγράφει ως άνθρωπο με πλατιές γνώσεις και μεγάλη επινοητικότητα. Το σημαντικότερο είναι, ωστόσο, ότι μέσω της προβληματικής του για την αρχή του κόσμου ανήγαγε τα πολλαπλά φαινόμενα του κόσμου σε μία απρόσωπη, μοναδική ή ενιαία αρχή, γεγονός που τον κατατάσσει δίκαια στη χορεία των φιλοσόφων. Ο

Θαλής είναι γνωστός και για την επιτυχημένη πρόβλεψη της ηλιακής έκλειψης του 585.

Ο Θαλής ο Μιλήσιος ανακάλυψε τις τροπές (ηλιοστάσια), το ετερόφωτο της Σελήνης, καθώς και τον ηλεκτρισμό και τον μαγνητισμό, από τις ελκτικές ιδιότητες του ορυκτού μαγνητίτη και του ήλεκτρου (κεχριμπάρι), δίδαξε τον προσανατολισμό από τον αστερισμό της Μικράς Άρκτου, κατασκεύασε το περίφημο «διαστημόμετρον» για τον υπολογισμό των αποστάσεων των πλοίων από την ξηρά, υπολόγισε και το ύψος των πυραμίδων στην Αίγυπτο μετρώντας τον ίσκιο τους, τη στιγμή ακριβώς που ο δικός του ίσκιος ήταν ίσος με το πραγματικό του ύψος, υπήρξε πάνω απ' όλα βαθύς μελετητής και διδάσκαλος στο κατ' εξοχήν «ιωνικό» φιλοσοφικό ζήτημα, εκείνο δηλαδή της φυσικής συστάσεως του Συμπαντός Κόσμου.

Τις φιλοσοφικές απόψεις του Θαλή παρουσιάζει ο Αριστοτέλης και έτσι οι επιστήμονες είναι μάλλον επιφυλακτικοί για το αν αυτές αποδίδονται σωστά. Αρκετοί μάλιστα δεν αποδέχονται το χαρακτηρισμό πρώτος φιλόσοφος που έχει καθιερωθεί γι' αυτόν, αλλά τον συγκαταλέγουν ανάμεσα στους Επτά Σοφούς. Ακόμη και ο Πλάτωνας τον θεωρεί σπουδαίο πρακτικό αστρονόμο και γεωμέτρη, ιδιαίτερα ικανό στο να επινοεί σπουδαία πράγματα για τεχνικές ανάγκες, αλλά χρεώνει στον Όμηρο την άποψη ότι ο κόσμος δημιουργήθηκε από τον Ωκεανό. Για το Διογένη το Λαέρτιο πρώτος φιλόσοφος είναι ο Αναξίμανδρος. Ο καθηγητής Θ. Βέικος υποστηρίζει: «Ο Θαλής συνετέλεσε με τις γνώσεις, τις επινοήσεις και τις πρακτικές επιτυχίες του να δημιουργηθεί κατάλληλο κλίμα μέσα στο οποίο εξηγείται η δημιουργία φιλοσοφικού στοχασμού - (άρα) πρέπει να κλίνουμε υπέρ της άποψης ότι η φιλοσοφία γεννιόταν πιο πολύ από πρακτικές ανάγκες».

Πρώτος ο Θαλής αναζήτησε την αρχή των όντων όχι στον Θεό, αλλά σε κάποιο φυσικό είδος. Η προσπάθειά του Θαλή να εξηγήσει τη φύση και το πλήθος των φυσικών φαινομένων, όχι πια με το μύθο και τη θρησκεία, αλλά ορθολογικά, τον τοποθετεί ιστορικά στην πρώτη θέση της αρχαιοελληνικής φιλοσοφικής παραδόσεως.

Στην κοσμολογία του φιλόσοφου σημαντικό ρόλο παίζει το νερό (ύδωρ). Του αποδίδονται δύο κοσμολογικές απόψεις:

* Η Γη έχει τη μορφή ενός κυκλικού δίσκου που στηρίζεται στο νερό.

* Το νερό είναι η αρχή των πάντων.

Η ζωτική δύναμη του νερού και η τεράστια σημασία του στη φύση ήταν η αιτία

που έκανε τον Θαλή να το ορίσει ως πρωταρχικό στοιχείο. Στην Ορφική μυθολογία βρίσκουμε το «Ύδωρ» και την «Ύλη» σαν τα πρωταρχικά στοιχεία δημιουργίας της πρώτης ύλης του σύμπαντος. Η «Ύλη» δεν ορίζεται με την σημερινή επιστημονική έννοια, αλλά αποτελεί μια μορφή κοσμικής ύλης. Το νερό, ο αέρας είτε άλλο στοιχείο είναι κατά τους Προσωκρατικούς φιλοσόφους συνυφασμένο με την ζωή, την ψυχή και τη δύναμη της φύσεως που κινεί τα πάντα (φύεσθαι).

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη στο (Περί Ουρανού Β 13) ήταν η αρχαιότερη θεωρία που είχε διατυπωθεί και είχε παραδοθεί από τον Θαλή. Τούτη η άποψη φέρει ίχνη των ομηρικών και των ησιόδειων κοσμολογικών αντιλήψεων, ιδιαίτερα της εικόνας του Ωκεανού ποταμού που περιβάλλει την Γη και είναι πηγή όλων των υδάτων. Η ιδέα, όμως ότι κάτω από τη γη υπάρχουν νερά, στρέφει το ενδιαφέρον της έρευνας προς την πλευρά της Βαβυλωνιακής και της Αιγυπτιακής μυθολογίας και υποδεικνύει ως ένα βαθμό μια άμεση επαφή του Θαλή με τις μυθολογίες της Εγγύς Ανατολής.

Είτε θεωρούσε ότι το νερό εκτός από κοσμογονική αρχή συμμετέχει στη σύσταση του κόσμου είτε όχι, το σημαντικό είναι ότι ο φιλόσοφος αφαιρεί από το νερό τη θεική του ιδιότητα και το αναγνωρίζει μόνον ως φυσικό σώμα.

Όπως μας παραδίδει ο Αριστοτέλης στο Περί Ψυχής Α5 και Α3 ο Θαλής πίστευε πως ο κόσμος είναι γεμάτος θεούς (πάντα πλήρη θεών είναι) και ότι η ψυχή είναι κάτι το κινητικό (κινητικόν τι). Πρόκειται ουσιαστικά για μια αρχαϊκή διατύπωση της θεωρίας του υλοζωισμού, σύμφωνα με την οποία ο κόσμος είναι ζωντανός και έμψυχος, γεγονός που πιστοποιείται από την κινητικότητά του. Ο υλοζωισμός στην νεότερη έννοιά του θεωρεί ως δομικό στοιχείο του κόσμου το φυσικό στοιχείο εννοώντας το ως έμβιο, ως οντότητα στην οποία η ύλη και η ενέργεια είναι αδιάσπαστα ενωμένες.

Ο Θαλής, εκτός από φιλόσοφος, υπήρξε μεγάλος αστρονόμος και μαθηματικός.

Ο Ηράκλειτος γράφει: «Θαλής πρώτος αστρολογήσαι».

Ο Ηρόδοτος αναφέρει πώς ο Θαλής συνόδευσε τον Κροίσο σε εκστρατεία του και με κατάλληλη διοχέτευση των νερών του ποταμού Αλύ διευκόλυνε τα στρατεύματά του στη διάβαση τους. Ο Θαλής προείπε την έκλειψη ηλίου το 585 π.Χ., και έγραψε επικούς στίχους για τα ουράνια σώματα.

Ο Διογένης Λαέρτιος γράφει για τον Θαλή στο 1ο Βιβλίο του: «Κάποιοι λένε ότι πρώτος αυτός είπε πως οι ψυχές είναι αθάνατες. Ένας απ' αυτούς είναι ο ποιητής Χοιρίλος. Πρώτος βρήκε την πορεία του ήλιου από ηλιοστάσιο σε ηλιοστάσιο και

διατύπωσε την άποψη πως το μέγεθος του ήλιου και της σελήνης είναι ίσο με τον ένα επτακοσιοστό της τροχιάς του. Πρώτος ονόμασε την τελευταία μέρα του μήνα τριακοστή και πρώτος, όπως λένε μερικοί, ασχολήθηκε με τη φύση. Ως πολιτικός επίσης υπήρξε διαπρεπής. Όταν ο Κροίσος έστειλε πρέσβεις στους Μιλήσιους για να ζητήσει συμμαχία, ο Θαλής τους εμπόδισε. Πράγμα το οποίο μετά την επικράτηση του Κοίρου αποδείχτηκε σωτήριο για την πόλη. Πρωταρχική αιτία όλων θεωρούσε το νερό και για τη φύση έλεγε πως είναι έμψυχη και γεμάτη θεότητες. Λένε πως αυτός βρήκε τις εποχές του χρόνου και τον διαίρεσε σε τριακόσιες εξήντα πέντε μέρες».

Ο Πλάτων στον Θεαίτητο (174 α) περιγράφει την παρακάτω ιστορία για τον Θαλή: «Λέγεται ότι μία πνευματώδης και νόστιμη Θρακιώτισσα υπηρέτρια πείραξε τον Θαλή, που καθώς παρατηρούσε τ' άστρα και χάζευε προς τα πάνω έπεσε σ' ένα πηγάδι, του είπε δηλαδή ότι τον έτρωγε η επιθυμία να μάθει τι βρίσκεται στον ουρανό, αλλά του ξέφυγε ό,τι βρισκόταν πίσω του και πλάνη στα πόδια του».

Συνοπτικά, ο Θαλής στη Αστρονομία:

- * Ανακάλυψε (με σκιοθηρικό γνώμονα) την ανισότητα των εξαμήνων (θερινού και χειμερινού).
- * Μέτρησε τη διάρκεια του έτους (365 ημέρες).
- * Μελέτησε τις τροπές και τις ισημερίες του Ήλιου και ανέπτυξε μεθόδους εντοπισμού των αντίστοιχων ημερών μέσα στο έτος.
- * Ανέπτυξε μέθοδο υλοποίησης στο έδαφος της ακριβούς διεύθυνσης Βορράς-Νότος.
- * Πρόβλεψε μία έκλειψη Ηλίου (Μάιος 585 π.Χ.).
- * Έγραψε τα βιβλία «Περί Τροπής και Ισημερίας» και «Ναυτική Αστρολογία».
- * Διατύπωσε την άποψη ότι το σχήμα της Γης είναι σφαιρικό, καθώς και ότι τα άστρα αποτελούνται από τα ίδια συστατικά με τη Γη.
- * Υπολόγισε τον λόγο της διαμέτρου του Ήλιου προς την φαινόμενη τροχιά του γύρω από τη Γη, καθώς και της διαμέτρου της Σελήνης προς την τροχιά της γύρω από την Γη και τους βρήκε $1/720$.

Ως μαθηματικός ο Θαλής είναι γνωστός στη στοιχειώδη γεωμετρία από το ομώνυμο θεώρημα για τα τμήματα που αποτέμνονται από παράλληλες ευθείες του επιπέδου πάνω σε δύο άλλες ευθείες του και το ανάλογο του στη γεωμετρία του χώρου. Το θεώρημα της γεωμετρίας πως οι γωνίες ισοσκελούς τριγώνου είναι ίσες μεταξύ τους οφείλεται επίσης σ' αυτόν. Η κυριότερη προσφορά του Θαλή στην επιστήμη των μαθηματικών, αυτή ήταν η εισαγωγή της αποδείξεως, γεγονός

που έφερε αλλαγή στον τρόπο του «σκέπτεσθαι» μέχρι εκείνη την εποχή.

Συνοπτικά, ο Θαλής στη Γεωμετρία:

- * Εισήγαγε την έννοια των παραλλήλων ευθειών.
- * Εισήγαγε την έννοια των γωνιών και τα πρώτα τους θεωρήματα.
- * Μελέτησε τους Σκιοθηρικούς γνώμονες και τα τρίγωνά τους με τις σκιές τους.
- * Εισήγαγε την απόδειξη των γεωμετρικών προτάσεων, στηριγμένη σε ορισμούς, αξιώματα και κοινές έννοιες της Λογικής.
- * Ανακάλυψε κριτήρια ισότητας και ομοιότητας τριγώνων.
- * Ανακάλυψε το ομώνυμό του, Θεώρημα του Θαλή: Όταν οι παράλληλες ευθείες τέμνουν δύο άλλες ευθείες, τότε τα τμήματα που ορίζονται στη μία είναι ανάλογα προς τα αντίστοιχα τμήματα της άλλης. Κάθε παράλληλη προς μια πλευρά τριγώνου χωρίζει τις άλλες πλευρές του, σε ίσους λόγους. Όμως ισχύει και το αντίστροφο αν σε ένα τρίγωνο χωρίζει σε ίσους λόγους τις δυο πλευρές, τότε είναι παράλληλη στην τρίτη πλευρά
- * Ανακάλυψε το θεώρημα της γωνίας της εγγεγραμμένης στο Ημικύκλιο.
- * Εκτιμάται ότι ανακάλυψε το θεώρημα των τριών γωνιών τριγώνου.
- * Υπολόγισε με όμοια τρίγωνα το Ύψος των Πυραμίδων (περί το 565 π.Χ.).
- * Υπολόγισε με όμοια τρίγωνα την απόσταση πλοίου από το λιμάνι.

Όσον αφορά την φυσική, με την παρατήρηση ότι το ήλεκτρο (κεχριμπάρι) όταν τρίβεται πάνω σε μάλλινο ρούχο, αποκτά την ιδιότητα να έλκει τρίχες μικρά φτερά κ.λ.π., ο Θαλής έθεσε τα θεμέλια του ηλεκτρισμού. Αρκετούς αιώνες μετά η παραγωγή ηλεκτρισμού με τη χρήση της τριβής πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια των ηλεκτροστατικών μηχανών. Στο Θαλή οφείλετε και η ανακάλυψη του μαγνητισμού. Είναι ο πρώτος που παρατήρησε ότι ο μαγνήτης (Fe O) ή επιτεταρτοξείδιο του σιδήρου ασκεί ελκτικές δυνάμεις σε σιδερένια αντικείμενα. Οι ανακαλύψεις των ηλεκτρικών και μαγνητικών ιδιοτήτων ορισμένων υλικών, ώθησαν το Θαλή στη διατύπωση της θεωρίας ότι καθετί που υπάρχει στην φύση έχει ψυχή. Από την εξήγηση που έδωσε ότι οι ετήσιες (μελτέμια) προκαλούν τις πλημμύρες του ποταμού Νείλου, πιθανολογείται ότι πρέπει να ασχολήθηκε και με τη μελέτη μετεωρολογικών φαινομένων, χωρίς όμως να σωθούν οι παρατηρήσεις και οι μελέτες που έκανε.

Το σύνολο του έργου του προκάλεσε τον θαυμασμό όλων των Προσωκρατικών Φιλοσόφων, οι οποίοι από τον Θαλή και μετά θεωρούσαν υποχρέωσή τους να καταθέτουν γραπτά τις απόψεις τους, για τα τότε ερωτήματα, σε έργα με τον συνήθη τίτλο «Περί Φύσεως». Έτσι από τον Θαλή και μετά όλοι οι Προσωκρατικοί

Φιλόσοφοι χαρακτηρίστηκαν ως «Φυσικοί».

Όταν τον ρωτούσαν γιατί δεν παντρεύεται έλεγε «ουδέπω καιρός», ενώ όταν πέρασαν τα χρόνια έλεγε «ουκέτι καιρός».

Ο Θαλής δεν ενδιαφερόταν για τα χρήματα. Γι' αυτό, οι φίλοι και συγγενείς του τον κορόιδευαν ότι τάχα δεν μπορούσε να πλουτίσει. Ο Θαλής, όμως, σαν άριστος μετεωρολόγος, προέβλεψε ότι εκείνη τη χρονιά θα είχαν οι ελαιώνες καλή σοδειά, ενοικίασε τη σοδειά της Μιλήτου και της Χίου κι όταν έφτασε η συγκομιδή, κέρδισε πάρα πολλά χρήματα και τότε μπόρεσε να πει: «Εμείς μπορούμε να κερδίσουμε ότι ώρα θέλουμε χρήματα, αλλά προτιμούμε να ασχολούμαστε με πιο σοβαρά πράγματα».

Κατά τον Έρμιππο ο Θαλής συνήθιζε να λέει: «Για τρία πράγματα ευγνωμονώ την τύχη. Ότι γεννήθηκα πρώτα άνθρωπος και όχι θηρίο, δεύτερον άντρας και όχι γυναίκα και τρίτο, Έλληνας και όχι βάρβαρος».

Ο Θαλής πέθανε σε ηλικία 78 ετών, παρακολουθώντας αθλητικούς αγώνες εξαιτίας της ζέστης, της δίψας και της εξάντλησης. Στον τάφο του, οι συμπολίτες του Μιλήσιοι χάραξαν στον τάφο του το εξής επίγραμμα: «Ει ολίγον το δε σήμα, το δε κλέος ουρανόμεκες», δηλαδή «Ο χώρος μεν που πιάνει ο τάφος σου είναι μικρός, αλλά η δόξα σου εκτείνεται μέχρι τον ουρανό».

Ο Θαλής δεν πρέπει να άφησε κανένα έργο παρά μόνο ένα με τίτλο «Ναυτική αστρολογία» που σύμφωνα με το Διογένη Λαέρτιο είναι έργο του Φώκου του Σάμιου. Πολλά κομμάτια από την φιλοσοφία του, διέσωσαν οι μαθητές του και οι μετέπειτα φιλόσοφοι όπως ο Αριστοτέλης (Περί Ψυχής). Σημαντικά στοιχεία για την φιλοσοφία του Θαλή βρίσκουμε στο έργο του Διογένη Λαέρτιου «Βίοι Φιλοσόφων» (Βιβλίο 1ο).

Αποφθέγματα του Θαλή του Μιλήσιου

Πως αν τις ατυχίαν ράστα φέρει; Ει τους εχθρούς χείρον πράσσοντας βλέποι.

Πως είναι δυνατόν να υποφέρει κανείς την ατυχία πιο εύκολα; Αν βλέπει τους εχθρούς του να δυστυχούν περισσότερο από εκείνον.

Τι δύσκολον; Το εαυτόν γνώναι.

Τι είναι δύσκολο; Το να γνωρίσει κανείς τον εαυτό του.

Ευδαιμονίαν άρχοντος νομίζειν, ει τελευτήσκει γηράσας κατά φύσιν.

Να θεωρείς ευτυχισμένο τον άρχοντα ο οποίος θα κατορθώσει πρώτ' απ' όλα να γεράσει, και έπειτα να πεθάνει από φυσικό θάνατο.

Τι δύσκολον θεάσαι; γέροντα τύραννον.

Τι είναι δύσκολο να δει κανείς ; Τύραννο που πρόφτασε να γεράσει.

Γεωργού αύρας και ονωνίδας αντί πυρών και κριθών συγκομίζειν εθέλοντος, ουδέν διαφέρει τύραννος ανδραπόδων μάλλον άρχειν ή ανδρών βουλόμενος.

Ο τύραννος που θέλει να κυβερνά περισσότερο δούλους παρά ανθρώπους ελεύθερους, δεν διαφέρει καθόλου από τον γεωργό που προτιμά να συγκομίζει ήρας και παράσιτα παρά σιτάρι και κριθάρι.

Κρατίστην είναι δημοκρατίαν την μήτε πλουσίους άγαν μήτε πένητας έχουσαν πολίτας.

Αρίστη είναι η Δημοκρατία εκείνη η οποία δεν έχει, ούτε υπερβολικά πλουσίους ούτε υπερβολικά φτωχούς πολίτες.

Τι κοινότατον; Ελπίς. και γαρ οίς άλλο μηδέν, αύτη παρέστη.

Τι είναι το πιο κοινό σε όλους; Η Ελπίδα. Γιατί και τίποτα άλλο να μην υπάρχει, αυτή παρευρίσκεται.

Τι πρεσβύτερον; Θεός. Αγέννητον γαρ εστίν.

Τι είναι πρεσβύτερον; Ο Θεός. Γιατί είναι αγέννητος (προϋπάρχει).

Πιστόν γη, άπιστον θάλασσα, άπληστον κέρδος.

Ασφαλής είναι η στεριά, επισφαλής η θάλασσα, αχόρταγο το κέρδος.

Αγάπα τον πλησίον.

Να αγαπάς τον πλησίον σου.

Τι ισχυρότατον; Ανάγκη. Μόνον γαρ ανίκητον.

Τι είναι ισχυρότατο; Η ανάγκη. Γιατί μόνο αυτή δεν νικάται.

Της γης αναιρεσθείσης σύγχυσιν τον όλον έξειν κόσμον.

Αν η γη καταστραφεί, ολόκληρος ο κόσμος (Σύμπαν) θα αναστατωθεί.

Γεώδη τα άστρα.

Τα άστρα αποτελούνται από τα ίδια συστατικά με την γη.

Ειρήνην αγάπα.

Να αγαπάς την ειρήνη.

Καιρόν γνώθι.

Να γνωρίζεις την αξία του καιρού.

Τι σοφώτερον; Χρόνος. Τα μεν γαρ εύρηκεν ούτος ήδη, τα δ' ευρήσει.

Τι είναι το πιο σοφό; Ο χρόνος. Γιατί αυτά μεν αυτός τα έχει ανακαλύψει ήδη, τα άλλα δε θα τα ανακαλύψει στο μέλλον.

Τι βλαβερώτατον; Κακία. Και γαρ τα χρηστά βλάπτει παραγενομένη.

Τι είναι το πιο βλαβερό; Η κακία. Γιατί βλάπτει και τα καλά όταν τα πλησιάζει.

Τι κάλλιστον; Κόσμος. Παν γαρ το κατά τάξιν τούτου μέρος εστί.

Τι είναι ωραιότατο; Ο Κόσμος. Γιατί οτιδήποτε γίνεται με τάξη, είναι δικό του μέρος.

Κάλλιστον Κόσμος. Ποίημα γαρ Θεού.

Το ωραιότερο πράγμα είναι ο Κόσμος. Γιατί είναι έργο του Θεού.

Τι τάχιστον; Νους. Δια παντός γαρ τρέχει.

Τι είναι ταχύτατο; Ο Νους. Γιατί τρέχει δια μέσου όλων.

Απραγούντας μη ονειδίξει. Επί γαρ τούτους νέμεσις Θεών κάθηται.

Τους οκνηρούς μην τους κατηγορείς. Γιατί πάνω τους κάθεται από τώρα η τιμωρία των θεών.

Ου χείρον μοιχείας επιορκία.

Η καταπάτηση του όρκου δεν είναι λιγότερο ανήθικη πράξη από την μοιχεία.

Το παρόν εύ ποίει.

Να καθιστάς ευχάριστο τον παρόντα καιρό σου.

Όσα νεμεσάς τω πλησίω, αυτός μη ποίει.

Όσα μισείς στον διπλανό σου, εσύ ο ίδιος μην τα κάνεις.

Μη διαβαλλέτω σε λόγος προς τους πίστεως κεκοινωνηκότας.

Η συκοφαντία να μη σε κάνει να χάνεις την εμπιστοσύνη σου, από εκείνους με τους οποίους συναλλάσσεσαι.

Τι εύκολον; Το άλλω υποτίθεσθαι.

Τι είναι εύκολο; Το να συμβουλεύει κανείς τον άλλον.

Φίλων παρόντων και απόντων μεμνήσθαι.

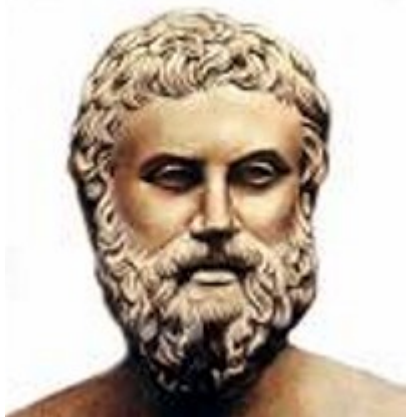
Πρέπει να ενθυμούμεθα τους φίλους όχι μόνο όταν είναι παρόντες αλλά και όταν είναι απόντες.

Τον φίλον κακώς μη λέγε, μη δ' εύ τον εχθρόν. Ασυλλόγιστον γαρ το τοιούτον.

Τον φίλο σου να μην τον κακολογείς, ούτε και να επαινείς τον εχθρό. Γιατί αυτό είναι ανόητο.

Ουδέν τον θάνατον διαφέρειν του ζειν.

Πιττακός ο Μυτιληναίος

Ο Πιττακός ο Μυτιληναίος (περ. 650-570) ήταν πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης της Μυτιλήνης. Φημιζόταν για την σύνεση και την χρηστότητά του.

Ο Πιττακός (αντί Πιττακός, μαρτυρείται και ως Φίττακος) γεννήθηκε στη Μυτιλήνη από πατέρα Θρακιώτη και μητέρα Μυτιληνιά.

Ο πατέρας του, ο Ύρρας (ή Υρράδιος), όπως μας λέει σ' ένα απόσπασμά του ο ποιητής Αλκαίος, είχε έρθει ως δούλος ή αιχμάλωτος στη Λέσβο, αλλά η μητέρα του

καταγόταν μάλλον από αριστοκρατική γενιά. Ο Πιττακός έζησε δύσκολα νεανικά χρόνια, αναγκασμένος να δουλεύει σκληρά για να ζήσει, όπως ένα αρχαίο λαϊκό άσμα που το τραγουδούσαν αυτοί που άλεθαν στους μύλους, μας μαρτυρεί: «Άλει, μύλε, άλει και γαρ Πιττακός αλεί». (Άλεθε, μύλε, άλεθε, γιατί κι ο Πιττακός αλέθει στο μύλο).

Προφανώς τα οικονομικά της οικογενείας δεν ήταν ανθηρά και ο Πιττακός δεν μορφώθηκε κοντά σε ονομαστούς δασκάλους αλλά ήταν αυτοδίδακτος. Η ευφυΐα του ωστόσο τον βοήθησε να αποκτήσει τόσο πολλές και βαθιές γνώσεις ώστε συγκαταλέγεται στους Επτά Σοφούς της Αρχαίας Ελλάδας.

Ταξίδεψε σε πολλά μέρη του κόσμου, μορφώθηκε και έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην ιστορία της πατρίδας του. Διακρίθηκε για τη μεγάλη εντιμότητα, τη σωφροσύνη και την αντρεία του στους πολέμους.

Παρά τη σχετικά ταπεινή καταγωγή του ο Πιττακός νυμφεύθηκε την κόρη του Πενθίλου, του τελευταίου βασιλιά της Μυτιλήνης, η οποία, όπως υποστηρίζει ο Διογένης Λαέρτιος, είχε υπεροπτική στάση απέναντί του, εξ ου και όταν κάποιος νεαρός είχε δίλημμα να νυμφευθεί μια κοπέλα της τάξης του ή μια ανώτερή του ο Πιττακός τον συμβούλεψε να «μείνει μέσα στη σφαίρα του».

Ο Πιττακός μπήκε ενεργά στην πολιτική ζωή της Μυτιλήνης όταν, μετά τη βασιλεία του Πενθίλου, ξέσπασαν αντιπαλότητες ανάμεσα στις διάφορες αριστοκρατικές οικογένειες και σχηματίστηκαν οι λεγόμενες «εταιρείες» (ομάδες οικογενειών). Η καθεμία από αυτές τις ομάδες επεδίωκε να επιβάλει το δικό της ολιγαρχικό καθεστώς. Ο αρχηγός μιας από αυτές τις ομάδες, ο Μέλαγχρος, επικράτησε με τη βία και έγινε τύραννος. Τότε ο Πιττακός, αρχηγός μιας άλλης

ομάδας, με τη βοήθεια της οικογένειας του ποιητή Αλκαίου (κυρίως με τους αδερφούς του, τον Επιμενίδη και τον Κίκη), όχι μόνο ανέτρεψε τον Μέλαγχρο αλλά και τον σκότωσε. Ο Πιττακός, που πρέπει να ήταν 40 περίπου χρόνων, ορίστηκε στρατηγός των Μυτιληναίων εναντίον των Αθηναίων, οι οποίοι διεκδικούσαν το Σίγειο, παλιά αποικία της Μυτιλήνης στην είσοδο του Ελλησπόντου.

Οι Αθηναίοι είχαν καταλάβει το Σίγειο (608-606) με στρατηγό τον ολυμπιονίκη Φρύνωνα. Ο Πιττακός, όπως λέγεται, αντί να εμπλέξει σε μάχη τους δύο στρατούς, κάλεσε τον Φρύνωνα σε μονομαχία κατά την οποία κατόρθωσε να τον ακινητοποιήσει με ένα δίχτυ που είχε κρυμμένο στην ασπίδα του και να τον σκοτώσει. Στη συνέχεια οι Μυτιληναίοι κατέλαβαν το Σίγειο αλλά όχι για πολύ αφού η διαιτησία του Περίανδρου, του τυράννου της Κορίνθου, ήταν ευνοϊκή για τους Αθηναίους.

Όσο όμως ο Πιττακός ήταν απασχολημένος με το Σίγειο, στη Μυτιλήνη ο Μύρσιλος, πρώην συνεργάτης του Μελάγχρου, κατέλαβε πραξικοπηματικά την εξουσία και έγινε τύραννος. Ο Πιττακός και οι σύμμαχοί του προσπάθησαν συνωμοτικά να απαλλάξουν τη Μυτιλήνη από τον Μύρσιλο αλλά τα σχέδιά τους αποκαλύφθηκαν και ο Πιττακός κατέφυγε στη γειτονική πόλη Πύρρα, από όπου ήλθε σε συνεννόηση με τον βασιλιά της Λυδίας Αλυάττη, ο οποίος τον ενίσχυσε οικονομικά ώστε να μπορέσει να ανατρέψει τον Μύρσιλο.

Τη συμφωνία αυτή του Πιττακού με τον Λυδό βασιλιά ο ποιητής Αλκαίος τη θεώρησε προδοτική και στράφηκε εναντίον του πρώην συμμάχου του. Ο Πιττακός, χωρίς τη στήριξη της πλούσιας και αριστοκρατικής οικογένειας του Αλκαίου, προτίμησε να επιστρέψει στη Μυτιλήνη και να συνεργαστεί με τον τύραννο Μύρσιλο. Η στάση αυτή του Πιττακού εξόργισε τον Αλκαίο, ο οποίος έκτοτε αποκαλούσε τον Πιττακό «κακοπάτριδα», δηλαδή ταπεινής γενιάς, και προδότη.

Πάντως, όταν ο Μύρσιλος πέθανε, οι Μυτιληναίοι εξέλεξαν τον Πιττακό «αισυμνήτη», δηλαδή άρχοντα-διαιτητή με αυξημένες εξουσίες και με αποστολή να κατευνάσει τις διαμάχες ανάμεσα στις «εταιρείες» των αριστοκρατικών οικογενειών. Ο Πιττακός παρέμεινε στη θέση του αισυμνήτη δέκα χρόνια και ύστερα, οικειοθελώς, παραιτήθηκε και πέρασε τα υπόλοιπα δέκα χρόνια της ζωής του ζώντας πολύ ταπεινά.

Ως πολιτικός και νομοθέτης ο Πιττακός δεν πρωτοτύπησε ιδιαίτερα έναντι των άλλων τυράννων της εποχής του. Πήρε τα συνήθη φιλολαϊκά μέτρα: ενθάρρυνε το

εμπόριο, τόνωσε τη δικαστική εξουσία και περιόρισε την πολυτελή διαβίωση των πλουσίων αριστοκρατών. Πάντως ο Πιττακός έμεινε στην ιστορία για έναν κυρίως νόμο του ο οποίος προέβλεπε διπλή τιμωρία για τα αδικήματα που διαπράττονταν υπό την επήρεια μέθης, «ίνα μη μεθύωσι, πολλού κατά την νήσον οίνου γινομένου» («για να μη μεθάνε, καθώς στο νησί βγαίνει πολύ κρασί») όπως λέει ο Διογένης Λαέρτιος.

Με τους αριστοκρατικούς του νησιού ο Πιττακός δεν τα πήγε καθόλου καλά. Η οικογένεια της ποιήτριας Σαπφούς αλλά και η οικογένεια του Αλκαίου εξορίστηκαν και κατέφυγαν στις Συρακούσες. Ο Αλκαίος μάλιστα στα ποιήματά του, καθυβρίζοντας τον τύραννο, όπως αποκαλούσε τον Πιττακό, μας κληροδότησε και τα περισσότερα βιογραφικά του στοιχεία.

Οι μεταγενέστερες πηγές, όπως ο Διόδωρος ο Σικελιώτης, τον αποτιμούν θετικά, λέγοντας ότι απάλλαξε τη Μυτιλήνη από τα τρία κακά: τον εμφύλιο πόλεμο, τον πόλεμο και την τυραννίδα, καθώς όντως παρέδωσε την εξουσία με το πέρας της θητείας του. Αρκετοί είναι αυτοί ωστόσο που τον θεωρούσαν έναν ακόμη τύραννο. Ο Πιττακός δεν αναδιοργάνωσε συνολικά το πολίτευμα. Ωστόσο, εξέδωσε νόμους που ήταν δεσμευτικοί για τους Μυτιληναίους και οι οποίοι στόχευαν στον περιορισμό της δύναμης και των φιλοδοξιών των ισχυρών οικογενειών. Ίσως στο πλαίσιο της προσπάθειάς του αυτής να ανάγκασε σε εξορία και μέλη εξεχουσών οικογενειών, μεταξύ άλλων, όπως αναφέρθηκε και τον παλαιό ομοϊδεάτη του τον Αλκαίο, κάτι το οποίο ο ποιητής δεν του το συγχώρησε ποτέ.

Παρά το μένος των αριστοκρατών εναντίον του ο Πιττακός ήταν αναμφίβολα ένας ηθικός, δίκαιος και γενναϊόφρων άνθρωπος. Μας έχει παραδοθεί η ιστορία ότι κάποτε τον γιο του Πιττακού Τυρραίο, καθώς βρισκόταν καθισμένος σε ένα κουρείο στην Κύμη, ένας σιδεράς τον σκότωσε με τσεκούρι. Οι κάτοικοι της Κύμης συνέλαβαν τον δολοφόνο και τον πήγαν στον Πιττακό, ο οποίος, αφού άκουσε την εξιστόρηση του συμβάντος, τον άφησε ελεύθερο λέγοντας: «συγγνώμη μετανοίας κρείσων» («καλύτερη η συγχώρεση από τη μετάνοια»). Το ίδιο περίπου απόφθεγμα του Πιττακού ο Ηράκλειτος -όπως αναφέρει ο Διογένης Λαέρτιος- το συνδέει με τον Αλκαίο, τον οποίο ο Πιττακός προτίμησε να συγχωρήσει παρά να τιμωρήσει: «συγγνώμη τιμωρίας κρείσων» («καλύτερη η συγχώρεση από την τιμωρία»).

Η παράδοση έχει συγκαταλέξει τον Πιττακό ανάμεσα στους Επτά Σοφούς της αρχαιότητας και του αποδίδονται πολλά αποφθέγματα, όπως: «αρχή άνδρα

δείκνυσιν» («η εξουσία δείχνει τον άνδρα»), «το παρόν ευ ποιείν» («κάνε σωστά τη δουλειά σου»), «χαλεπόν εσθλόν έμμεναι» («δύσκολο να είναι κανείς καλός»), «συνετών ανδρών, πριν γενέσθαι τα δυσχερή, προνοήσαι όπως μη γένηται» («οι συνετοί άνθρωποι, προτού συμβούν τα δύσκολα, προνοούν για να μη γίνουν») αλλά και «ανδρείων δε, γενόμενα ευ θέσθαι» («οι γενναίοι όμως τα αντιμετωπίζουν όταν αυτά συμβούν»), «φίλον μη λέγειν κακώς, αλλά μηδέ εχθρόν» («μην κακολογείς τον φίλο σου αλλά ούτε τον εχθρό σου»), «ατυχίαν μη ονειδίζειν, νέμεσιν αιδούμενον» («μην κατηγορείς την ατυχία φοβούμενος τη θεία δίκη») και «καιρόν γνώθι» («να αναγνωρίζεις την ευκαιρία»).

Όταν ο Πιττακός παραιτήθηκε από το αξίωμα του αισυμνήτη οι συμπολίτες του του παραχώρησαν ένα μεγάλο κτήμα αλλά αυτός δέχθηκε να κρατήσει μόνο ένα μικρό κομμάτι λέγοντας ότι τόσο του αρκούσε. Επίσης αρνήθηκε τα χρήματα που του πρόσφερε ο νέος βασιλιάς της Λυδίας Κροίσος λέγοντας ότι ήδη είχε πολύ περισσότερα από όσα χρειαζόταν δεδομένου ότι είχε κληρονομήσει τον αδελφό του ο οποίος είχε πεθάνει χωρίς απογόνους.

Στα τελευταία δέκα χρόνια της ζωής του ο Πιττακός έζησε σαν απλός πολίτης αλλά η σοφία του είχε περάσει προ πολλού τα σύνορα του νησιού του και πολλοί ήταν εκείνοι από όλη την Ελλάδα που τον επισκέπτονταν για να τον ακούσουν και να ζητήσουν τη συμβουλή του.

Πλείστοι μεγάλοι άνδρες, σύγχρονοι και μεταγενέστεροι του (ανάμεσά στους οποίους ο Ηρόδοτος, ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης, ο Πλούταρχος κ.α.) μίλησαν με ενθουσιασμό για τη σοφία, την ικανότητα, τη στρατηγική πείρα και την πάνω σε πολιτικά ζητήματα μεγάλη σύνεση του Πιττακού.

Έγραψε περί τα 600 «Ελεγεία» και «Ωδές» από τα οποία όμως τίποτα δεν σώζεται. Επίσης δεν σώθηκε και το βασικό του βιβλίο, που έφερε τον τίτλο «Περί νόμων σύγγραμμα». Διασώθηκε μόνο ένα μικρό ποίημά του και μια επιστολή του προς τον Κροίσο.

Αποφθέγματα του Πιττακού του Μυτιληναίου

Ατυχίαν μη ονειδίζειν, νέμεσιν αιδούμενον.

Την ατυχία να μην την κοροϊδεύεις, σεβόμενος την θεία δικαιοσύνη.

Σωφροσύνην φιλείν.

Να αγαπάς την σωφροσύνη.

Ουδέν άγαν.

Τίποτα να μην κάνεις με υπερβολή.

Αρχή άνδρα δείκνυσιν.

Η εξουσία δείχνει τον άνδρα.

Άρχων, κόσμει σαυτόν.

Όταν κυβερνάς να στολίζεσαι (με αρετές).

Τους υπηκόους ο άρχων παρασκευάσει φοβείσθαι μη αυτόν αλλ' υπέρ αυτού.

Ο άρχων πρέπει να κάνει τους υπηκόους του να φοβούνται όχι αυτόν αλλά μήπως αυτός πάθει τίποτα.

Κρατίστην είναι δημοκρατίαν όπου τοις πονηροίς ουκ έξεστιν άρχειν και τοις αγαθοίς ουκ έξεστιν μη άρχειν.

Ισχυρότατη είναι η δημοκρατία εκείνη όπου στους μεν πονηρούς δεν επιτρέπεται να κυβερνούν, στους δε καλούς δεν επιτρέπεται να μην κυβερνούν.

Άργος μη ίσθι, μήδ' αν πλουτής.

Μην μένεις χωρίς εργασία ακόμα και αν είσαι πλούσιος.

Ανάγκα δ' ουδέ θεοί μάχονται.

Εναντίον της ανάγκης, ούτε και οι Θεοί μπορούν να δώσουν μάχη.

Χαλεπόν το εύ γνώναι.

Είναι δύσκολο πράγμα να ξέρεις τι είναι το σωστό.

Μη πάσι πίστευε.

Να μην πιστεύεις σε όλους.

Φοβού τα αισχρά.

Να φοβάσαι αυτά που είναι ανήθικα.

Κάτοπτρον είδους χαλκός εστίν, οίνος δε νου.

Ο χαλκός είναι καθρέπτη του προσώπου, ο οίνος δε του μυαλού.

Δίδασκε και μάθανε το άμεινον.

Να διδάσκεις και να μαθαίνεις ό,τι είναι το καλύτερο.

Μη πλούτει κακώς.

Να μην αποκτάς πλούτη με κακό τρόπο.

Καιρόν γνῶθι.

Να αναγνωρίζεις την ευκαιρία.

Το παρόν ευ ποιείν.

Κάνε σωστά τη δουλειά σου.

Συνετών ανδρών, πριν γενέσθαι τα δυσχερή, προνοήσαι ὅπως μη γένηται.

Ανδρείων δε, γενόμενα ευ θέσθαι.

Οι συνετοί άνθρωποι, προτού συμβούν τα δύσκολα, προνοούν για να μη γίνουν. Οι γενναίοι όμως τα αντιμετωπίζουν όταν αυτά συμβούν.

Φίλον μη λέγειν κακῶς, ἀλλὰ μηδέ εχθρόν.

Μην κακολογείς τον φίλο σου αλλά ούτε τον εχθρό σου.

Βίας ο Πριηνεύς

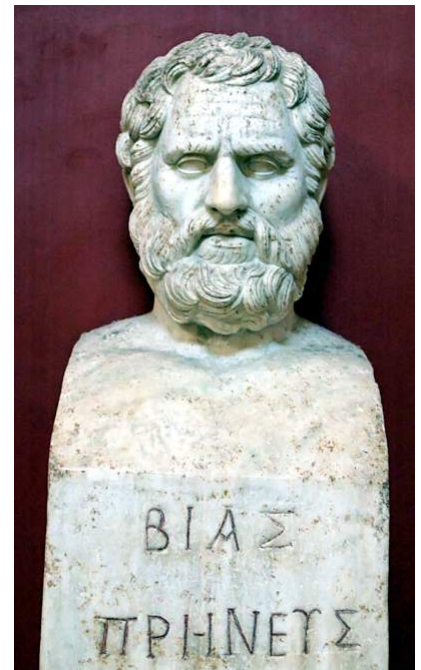
Ο Βίας ο Πριηνεύς ήταν Έλληνας φιλόσοφος, ένας από τους επτά σοφούς της αρχαίας Ελλάδας, από την Πριήνη της Ιωνίας (625 - 540 π.Χ.), γιος του Τευτάμου και γνώρισε μεγάλη φήμη και δόξα γύρω στα 570 π.Χ., την περίοδο που βασιλείς της Λυδίας ήταν ο Αλυάττης και ο Κροίσος.

Έγινε γνωστός για την δικαιοσύνη του και την ρητορική του δεινότητα. Ο Σάτυρος ο περιπατητικός, που έγραψε τις βιογραφίες των Σοφών, ονόμασε το Βιάντα «προκεκριμένον των Επτά».

Σύμφωνα με τον Σάτυρο, όταν κάποτε οι Αθηναίοι, σύμφωνα με κάποιο θρύλο, βρήκαν, ενώ ψάρευαν, ένα χάλκινο τρίποδα με την επιγραφή «τω σοφῶ», δηλαδή στον σοφό, έστειλαν το εύρημα τους στο Βιάντα, κρίνοντάς τον σαν τον σοφότερο άνδρα της εποχής του.

Ήταν άνθρωπος ανιδιοτελής, δίκαιος, εγκρατής και λιτοδίαιτος. Τα δύο πιο κύρια γνωρίσματα του ήταν η ρητορική του δεινότητα και το ακοίμητο πνεύμα της δικαιοσύνης, απ' το οποίο διακατέχονταν. Στα δικαστήρια συνηγορούσε πάντα δωρεάν, υπερασπίζοντας σ' αυτά τους αδικούμενους πολίτες. Όταν ήταν αναγκασμένος να καταδικάσει κάποιον σε θάνατο, δάκρυζε.

Λέγεται ότι κάποτε απελευθέρωσε κάποιες γυναίκες που είχαν γίνει δούλες, καταβάλλοντας τα λύτρα και αφού τις δίδαξε και τις προίκισε, τις έστειλε πίσω

στους δικούς τους, στην Μεσσηνία.

Ο Βίας ήταν γνωστός στην αρχαιότητα για τη μεγάλη αγάπη που έτρεφε στην γενέτειρα πατρίδα του και παροιμιώδης έμεινε η μεγάλη δικανική του δεινότητα. Ο Βίας πέθανε σε ηλικία 85 χρονών περίπου, καθώς αγόρευε στο δικαστήριο. Όπως διηγείται ο Διογένης ο Λαέρτιος, πέθανε όπως πεθαίνουν όλοι οι δίκαιοι άνθρωποι.

Έγραψε το ποίημα «Περί Ιωνίας, τίνα μάλιστ' αν τρόπον ευδαιμονοίη» (με ποίον τρόπο δηλαδή θα μπορούσε να ευτυχήσει η Ιωνία), με δύο χιλιάδες στίχους.

Οι Πριηνείς τίμησαν το σοφό, τόσο ενόσω ακόμη ζούσε, όσο και μετά το θάνατό του, όταν και του έστησαν μεγαλοπρεπές μνημείο, το λεγόμενο «Τευτάμειον τέμενος» (από το όνομα του πατέρα του, που λεγόταν Τεύταμος ή Τεντεμίδης).

Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως όταν η πατρίδα του Πριήνη κατακτήθηκε από τους Πέρσες, οι δε συμπολίτες του έφευγαν πρόσφυγες από εκεί, συναποκομίζοντας και τα υπάρχοντά τους, κάποιος τον ρώτησε γιατί κείνος δεν παίρνει κάτι μαζί του στη φυγή οπότε, ο Βίας του απάντησε: «Τα εμά πάντα μετ' εμού φέρω», δηλαδή «Ότι έχω μαζί μου το φέρνω», εννοώντας πως δεν είχε κάτι για να πάρει και αυτός, όπως οι άλλοι.

Αναφέρεται επίσης ότι ο Ηράκλειτος, ο οποίος πολύ τον είχε εκτιμήσει, είπε για τον Βία: «Εν Πριήνη Βίας εγένετο ο Τευταμείω, ου πλείων λόγος ή των άλλων», υποδηλώνοντας έτσι πως ο Βίας ήτανε ανώτερος από τους άλλους έξη της χορείας των επτά αρχαιοελλήνων σοφών.

Αποφθέγματα του Βιάντα του Πριηνέα

Οι αγαθοί ευαπάτητοι.

Οι καλοί εύκολα εξαπατώνται.

Μήτε ευήθης ίσθι μήτε κακοήθης.

Ούτε αγαθιάρης να είσαι, ούτε κακοήθης.

Ό αν έλη, βεβαίως τηρών διάμενε.

Εκείνο το οποίο ήθελες εκλέξει να κάνεις, συνέχισέ το σταθερά.

Βραδέως εγχείρει τοις πραττομένοις. Εγχειρίσας δε πράττε βεβαίως.

Να επιχειρείς αργά (και κατόπιν σκέψεως) αυτά τα οποία πρόκειται να κάνεις. Όταν όμως τα ξεκινήσεις να ενεργείς με αποφασιστικότητα.

Βραδέως εγχείρει, ό δ' αν άρξη διαβεβαιού.

Βραδέως να επιχειρείς κάτι. Εκείνο όμως που θα αρχίσεις να κάνεις να το παρακολουθείς ότι θα γίνει.

Ατυχή είναι τον ατυχίαν μη φέροντα.

Ατυχής είναι εκείνος που δεν μπορεί να υποφέρει την ατυχία.

**Το γνώθι σαυτόν χρήσιμον εις νουθεσίαν των αλαζόνων, οι υπέρ την εαυτών
δύναμιν φλυαρούσιν.**

Το να γνωρίσει κανείς τον εαυτό του είναι ωφέλιμο στους αλαζόνες, οι οποίοι φλυαρούν υπερβάλλοντες την δύναμή τους.

Αφροσύνην μη προσδέχου.

Την αφροσύνη να μην την παραδέχεσαι.

Φρόνησιν αγάπα.

Να αγαπάς την σύνεση.

**Δοκεί ένδοξος γενέσθαι και βασιλεύς και τύραννος ει τρόποις χρώτο τοις νόμοις
της πατρίδος.**

Είναι φανερό ότι θα γινόταν ένδοξος και Βασιλεύς και Τύραννος, εάν συμπεριφερόταν σύμφωνα με τους Νόμους της Πατρίδας.

Άρχεσθαι μαθών, άρχειν επιστήση.

Αν μάθεις πρώτα να κυβερνάσαι, θα μάθεις και να κυβερνάς.

Κρατίστην είναι δημοκρατίαν εν ή πάντες ως τύραννον φοβούνται τον νόμον.

Η πλέον καλή από όλες τις δημοκρατίες, είναι εκείνη στην οποία όλοι σαν τύραννο φοβούνται τον νόμο.

Τι γλυκύ ανθρωποις; Ελπίς.

Τι είναι γλυκό στους ανθρώπους; Η Ελπίδα.

Ανάξιον άνδρα μη επαίνει διά πλούτον.

Τον ανάξιο άνδρα μην τον επαινείς για τα πλούτη του.

Νόσος ψυχής, το των αδυνάτων εράν.

Είναι αρρώστεια της ψυχής, το να επιθυμεί κανείς τα αδύνατα.

Των θανάτων κακός εστίν ο από των νόμων επαγόμενος

Από τους θανάτους κακός είναι εκείνος, ο οποίος προκαλείται από την επιβολή του Νόμου.

Ζην κρίττόν εστι επί στοιβάδος κατακείμενον και θαρρείν ή ταραττεσθαι χρυσήν

έχοντα κλίνην.

Είναι προτιμότερο να ζει κανείς ξαπλωμένος πάνω σε στρώμα φτωχικό και να διατηρεί το θάρρος του, παρά να αγωνιά πάνω σε χρυσό κρεβάτι.

Περί θεών λέγε, ως εισίν.

Για τους θεούς να μιλάς όπως τους αρμόζει.

Των ζώων χαλεπώτατόν εστι, των μεν αγρίων ο τύραννος, των δε ημέρων ο κόλαξ.

Από όλα τα ζώα τα χειρότερα είναι, από τα μεν άγρια ο τύραννος, από τα δε ήμερα ο κόλακας.

Λάλει καίρια.

Να λες τα σωστά.

Μη ταχύ λάλει. Μανίαν γαρ εμφανίει.

Να μην βιάζεσαι να μιλάς. Γιατί αυτό δείχνει άνθρωπο μανιακό.

Φίλει μεν ως ο μισήσων, μίσει δε ως φιλήσων.

Να αγαπάς, σαν να πρόκειται να μισήσεις, και να μισείς σαν να πρόκειται να αγαπήσεις.

Άριστον δοκείν, οίκον είναι εν ω τοιούτος εστίν ο δεσπότης δι' αυτόν, οίος έξω διά τον νόμον.

Άριστη μου φαίνεται η οικία στην οποία ο οικοδεσπότης της μέσα σε αυτήν συμπεριφέρεται με τον ίδιο τρόπο επειδή την σέβεται, όπως συμπεριφέρεται κι έξω επειδή σέβεται τον νόμον.

Το μεν ισχυρόν γενέσθαι, της φύσεως έργον. Το δε λέγειν δύνασθαι τα συμφέροντα τη πατρίδι, ψυχής ίδιον και φρονήσεως.

Το να είναι κανείς ισχυρός είναι έργο της φύσης. Το να μπορεί να λέει όμως αυτά που συμφέρουν την πατρίδα είναι γνώρισμα της ψυχής και της σύνεσης.

Πείσας λάβε, μη βιασάμενος.

Να παίρνεις όταν έχεις πείσει τον άλλον, όχι με την βία.

Νόει το πραττόμενον.

Να κατανοείς αυτό το οποίο κάνεις.

Ό,τι αν αγαθόν πράττης, Θεούς μη σεαυτόν αιτιών.

Ό,τι καλό κάνεις, να το αποδίδεις στους θεούς όχι στον εαυτό σου.

Κτήσαι εν μεν νεότητι ευπραξίαν, εν δε τω γήρα σοφίαν.

Να αποκτάς στην μεν νεότητά σου την ευτυχία από της σωστές πράξεις, στην γεροντική σου δε ηλικία, σοφία.

Εφόδιον από νεότητος εις γήρας αναλάμβανε σοφίαν. Βεβαιότερον γαρ τούτο άλλων κτημάτων.

Από τη νεανική σου ηλικία να παίρνεις σαν αναγκαίο εφόδιο για τα γηρατειά την σοφία. Γιατί αυτή είναι το σταθερότερο απόκτημα από όλα τα άλλα.

Ων η τύχη κυρία δούναι και αφελέσθαι, ου δεήσει ουδενός.

Δεν έχεις ανάγκη κανενός πράγματος, από εκείνα που η τύχη έχει το δικαίωμα να σου τα δίνει ή να σου τα αφαιρεί.

Κλεόβουλος ο Ρόδιος

Ο Κλεόβουλος ο Ρόδιος (600–530 π.Χ.), ήταν σύμφωνα με τον Πλούταρχο, τύραννος της Λίνδου στη Ρόδο κι ένας από τους επτά σοφούς.

Ονομάζεται και «Κλεόβουλος ο Λίνδιος» διότι ως γνωστόν η Ρόδος στα παλιά χρόνια ήταν χωρισμένη στις τρεις αρχαίες πόλεις: Λίνδος, Κάμειρος και Ιάλυσος των οποίων μέρη διασώζονται μέχρι και σήμερα.

Κατά την επικρατέστερη άποψη ο σοφός είχε Δωρική προέλευση, ο ίδιος δε, έλεγε πως έλκει την καταγωγή του απευθείας από τον Ηρακλή.

Έζησε την ίδια εποχή με το Σόλωνα, γεγονός που το επιβεβαιώνει μία επιστολή του που διασώθηκε και απευθύνεται στον Αθηναίο νομοθέτη.

Ο Κλεόβουλος ξεχώριζε για τη δύναμη και την ομορφιά του. Είχε ταξιδέψει πολύ και είχε γνωρίσει την αιγυπτιακή φιλοσοφία.

Η Λίνδος κατά την εποχή του Κλεόβουλου, γνώρισε τεράστια πολιτιστική ακμή κι έγινε κέντρο των τεχνών και του πολιτισμού.

Ο Κλεόβουλος ήταν αυτός που αναβίωσε την λατρεία της Λίνδιας Αθηνάς κι έχτισε έναν θαυμάσιο ναό, στον χώρο του παλιού ναού της Αθηνάς, ο οποίος χρονολογείται από την Μυκηναϊκή περίοδο.

Από τα έμμετρα αινίγματα για τα οποία φημίζεται ο Κλεόβουλος δε διασώθηκε παρά μόνο το ακόλουθο, η λύση του οποίου είναι το έτος, οι μήνες και οι μέρες: «ένας ο πατέρας και τα παιδιά του δώδεκα. Καθένα από τα παιδιά έχει δυο φορές τριάντα θυγατέρες που έχουν όψη διαφορετική. Άλλες είναι άσπρες κι άλλες

μαύρες κι ακόμη όλες είναι αθάνατες κι όλες πεθαίνουν».

Πέθανε στη Λίνδο, σε ηλικία 70 ετών, και στο μνήμα του επάνω οι Ρόδιοι, χάραξαν το επίγραμμα: «Ἄνδρα σοφόν Κλεόβουλον αποφθίμενον καταπένθει ηδε πατρὶς Λίνδος, πόντω αγαλλόμενην», που σημαίνει: «Τον σοφό Κλεόβουλο κλαίει αυτή εδώ η πατρίδα του, η Λίνδος, η από τη γύρω θάλασσά της λαμπρυνόμενη».

Μεταξύ των άλλων ο Κλεόβουλος έγραψε – κατά τη σχετική παράδοση – και 3.000 γρίφους (αινίγματα), καθώς και πλήθος επιγράμματα.

Στον Κλεόβουλο αποδίδεται και το επιτύμβιο επίγραμμα που είναι γραμμένο στον τάφο του βασιλιά των Φρυγών, Μίδα.

Αποφθέγματα του Κλεόβουλου του Ρόδιου

Μέτρον άριστον.

Να βάζεις σε όλα ένα μέτρο, ν' ακολουθείς μια μέση οδό.

Γλώττης κράτειν.

Να συγκρατείς τη γλώσσα σου.

Ηδονής κράτειν.

Να αντιστέκεσαι στις απολαύσεις.

Ευδαιμονίαν άρχοντος νομίζειν ει μηδενί πιστεύοι των συνόντων.

Να θεωρείτε ως ευτυχή τον άρχοντα εκείνον, ο οποίος δεν έχει εμπιστοσύνη σε κανένα από αυτούς που τον περιβάλλουν.

Ευπορούντα μη υπερήφανον είναι, απορούντα μη ταπεινούσθαι.

Όταν είσαι πλούσιος να μην είσαι υπερήφανος, όταν δε είσαι φτωχός να μην ταπεινώνεσαι.

Όταν τις εξή της οικίας ζητείτω, πρώτερον τι μέλλει πράσσειν και όταν εισέλθη
πάλιν ζητείτω τι έπραξε.

Όταν κάποιος εξέρχεται από το σπίτι του, ας εξετάζει τι πρόκειται να κάνει και όταν εισέλθει πάλι, ας εξετάζει τι έκανε.

Ευ το σώμα έχειν και την ψυχήν.

Προφύλασσε την υγεία του σώματος και της ψυχής.

Οψιμανθή είναι μάλλον ή αμαθή.

Καλλίτερα να μαθαίνεις έστω και αργά παρά να παραμένεις αμαθής.

Αρετής οικείον είναι, κακίας αλλότριον.

Γνώρισμα της αρετής είναι, κάθετι που είναι ξένο στην κακία.

Λόγων τε πλήθος. Αλλ' ο καιρός αρκείσει.

Από λόγια υπάρχουν πλήθος. Αλλά ο καιρός θα δείξει.

Γυναικί μη φιλοφρονείσθαι, μηδενί μάχεσθαι, αλλοτρίων παρόντων. Το μεν γαρ
άνοιαν, το δε μανίαν σημαίνειν.

Προς την γυναίκα σου μπροστά σε ξένους ούτε πολλές φιλοφρονήσεις να της κάμεις, ούτε να είσαι εριστικός μαζί
της. Γιατί το μεν πρώτο φανερώνει μωρία, το δε δεύτερο παραφροσύνη.

Βία μηδέν πράττειν.

Τίποτα μην κάνεις με την βία.

Μη ματαίως άχαρις γινέσθω.

Να μην γίνεσαι δυσάρεστος χωρίς λόγο.

Έχθραν διαλύειν.

Να διαλύεις την έχθρα που έχεις με κάποιον.

Δει παιδεύεσθαι και τας παρθένους.

Πρέπει να μορφώνονται και τα κορίτσια.

Τον του δήμου εχθρόν πολέμιον νομίζειν.

Τον εχθρό του λαού να τον θεωρείς και δικό σου εχθρό.

Φρόνει το κεδνόν.

Να σκέπτεσαι κάτι πολύτιμο (που να αξίζει).

Πατέρα δει αιδείσθαι.

Να ντρέπεσαι (σέβεσαι) τον πατέρα σου.

Φιλήκοον είναι μάλλον η φιλόλαλον.

Να προτιμάς ν' ακούς παρά να μιλάς.

Αδικίαν φεύγειν.

Να αποφεύγεις την αδικία.

Τας μεταβολάς της τύχης, γενναίως επίστασο φέρειν.

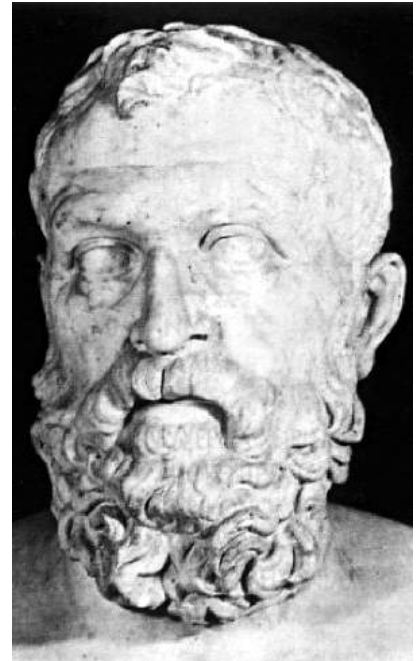
Να υπομένεις τις αλλαγές της τύχης σου με γενναιότητα.

Αλλότριων μη επιθυμεί.

Να μην επιθυμείς τα αγαθά των άλλων.

Σόλων ο Αθηναίος

Ο Σόλων (περ. 639 - 559 π.Χ.) ήταν σημαντικός Αθηναίος νομοθέτης, φιλόσοφος, ποιητής και ένας από τους επτά σοφούς της αρχαίας Ελλάδας.

Ανήκε σε πλούσια και αριστοκρατική οικογένεια, η οποία καταγόταν από τη γενιά (οικογένεια των Μεντιδών) του βασιλιά της Αθήνας Κόδρου. Ο πατέρας του ονομαζόταν Εξηκεστίδης· αυτός φρόντισε για την εκπαίδευση και ανατροφή του γιού του. Όταν ο Σόλων έχασε την περιουσία του, στράφηκε προς το εμπόριο και ταξίδεψε στην Αίγυπτο και τη Μ. Ασία. Επωφελούμενος από τα ταξίδια του αυτά μελέτησε ξένους πολιτισμούς και νόμους, καθώς και τον πολιτικοοικονομικό βίο των άλλων χωρών. Τα εφόδια που απέκτησε τα χρησιμοποίησε αποτελεσματικά για την κοινωνική και οικονομική ανόρθωση της πατρίδας του και έτσι κατόρθωσε να αναδειχτεί στο σπουδαιότερο άνδρα της εποχής του.

Την εμπιστοσύνη του λαού την κέρδισε πρώτα με το ποιητικό του έργο. Ο Σόλων υπήρξε και ελεγειακός ποιητής. Έγραψε ελεγεία με τίτλο «Σαλαμής», στην οποία προτρέπει τους Αθηναίους να ανακτήσουν το αγαπημένο τους νησί. Από την ελεγεία αυτή σώζονται μόνο οκτώ στίχοι. Ο Σόλων έγραψε επίσης πολιτικές ελεγείες, από τις οποίες έχουμε μεγαλύτερα αποσπάσματα. Σε αυτές εκφράζει τα πολιτικά του φρονήματα και αντανακλά τη φιλοπατρία του και την αγάπη του προς τη δικαιοσύνη. Οι ελεγείες του ονομάστηκαν «γνωμικές», επειδή περιέχουν πολλές γνώμες. Με τους φλογερούς του στίχους επηρέασε την αθηναϊκή κοινή γνώμη, συμβουλεύοντας, ενθαρρύνοντας και ενθουσιάζοντας τους Αθηναίους. Στα ποιήματά του έκανε τη διαπίστωση ότι η κακοδαιμονία της πόλης και οι φιλονικίες

οφείλονται στον αγώνα των τάξεων και υποσχόταν τη θεραπεία του κακού. Γι' αυτό οι Αθηναίοι τον επέλεξαν ως νομοθέτη, για να αποκαταστήσει την ειρήνη με τη μεταβολή των θεσμών.

Προφανώς λόγω οξύτατων, αλλά άγνωστων στις λεπτομέρειές τους κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων ο Σόλων κλήθηκε το 594/3 π.Χ. με έκτακτη διαδικασία να νομοθετήσει και για το έργο αυτό εξοπλίστηκε με έκτακτες εξουσίες. Εκείνο το έτος εξελέγη άρχων από το δήμο της Αθήνας και όχι από τον Άρειο Πάγο, όπως προέβλεπε το αθηναϊκό πολίτευμα της εποχής. Του δόθηκαν οι έκτακτες εξουσίες του διαλλακτού, δηλ. του μεσολαβητή, του συμφιλιωτή, και του νομοθέτου, τις οποίες διατήρησε και μετά το τέλος της ετήσιας αρχοντείας του. Οι νόμοι που θέσπισε δημοσιεύτηκαν ίσως το 592/1 π.Χ.

Τα νομοθετικά μέτρα του Σόλωνα ήταν πολύ τολμηρά, αλλά και δραστικά και αντικατοπτρίζουν το μέγεθος της κρίσης που κλήθηκαν να θεραπεύσουν. Βασίζονταν στην αρχή της δίκαιης ανισότητας και όχι της απόλυτης ισότητας, ενώ επιδίωκαν να αποτρέψουν την εμφύλια διαμάχη και τη διάλυση της πολιτικής κοινότητας της Αθήνας διατηρώντας παράλληλα την κοινωνική διαστρωμάτωση και την προβολή αυτής της διαστρωμάτωσης στη νομή της εξουσίας. Αποσκοπούσαν στην παύση της εξάρτησης των ακτημόνων από την αγροτική οικονομία, καθώς και στην ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας για την απορρόφηση αυτών των ακτημόνων, τους οποίους ο Σόλων προσπάθησε και ως ένα βαθμό κατάφερε να προφυλάξει από την πλήρη εξαθλίωση. Με τα μέτρα του ενισχύθηκαν οι μικρομεσαίοι αγρότες, αλλά και όσοι ασκούσαν κάποιο επάγγελμα εκτός της γεωργίας. Απαλείφθηκαν τα στεγανά της καταγωγής, που εμπόδιζαν αυτούς που πλούτιζαν από κάποιο επάγγελμα να ανέλθουν σε ανώτερες κοινωνικές τάξεις, να γίνουν πολίτες και να αναλάβουν αξιώματα. Το πολίτευμα της Αθήνας παρέμεινε ωστόσο και μετά τις μεταρρυθμίσεις τιμοκρατικό, βασισμένο στην κοινωνική διαστρωμάτωση και στη νομή της εξουσίας από τους πολίτες ανάλογα με τον εισόδημά τους, αν και το εισόδημα αυτό μπορούσε στο εξής να προέρχεται από πολλές διαφορετικές δραστηριότητες και όχι μόνο από την καλλιέργεια της γης. Επιδίωξη του Σόλωνα ήταν τέλος να καταστούν όλοι οι πολίτες συνυπεύθυνοι για την τήρηση των νόμων και την καταστολή παρανομιών. Ιδανικό του ήταν η ευνομία.

Το νομοθετικό έργο του Σόλωνα περιλάμβανε πρώτα μέτρα επανόρθωσης της υπάρχουσας κατάστασης, πολιτειακές μεταρρυθμίσεις που αφορούσαν στο πολιτικό σώμα, στη λαϊκή κυριαρχία και στα δικαστήρια, καθώς και νομοθετήματα

σε συγκεκριμένους τομείς.

* Μέτρα επανόρθωσης (σεισάχθεια): Στα πλαίσια της σεισάχθειας (αποτίναξης βαρών), ο Σόλων κατέργησε τα υφιστάμενα χρέη ιδιωτών προς ιδιώτες και προς το δημόσιο, απελευθέρωσε όσους Αθηναίους είχαν γίνει δούλοι λόγω χρεών στην ίδια την Αθήνα και επανέφερε στην πόλη όσους εν τω μεταξύ είχαν μεταπωληθεί στο εξωτερικό. Για ξένους δούλους δεν γίνεται λόγος στις πηγές. Για να μην επαναληφθεί το φαινόμενο, κατέργησε το δανεισμό με εγγύηση το σώμα (προσωπική ελευθερία) του δανειολήπτη και των μελών της οικογένειάς του. Είναι επίσης πιθανό ότι αμνήστευσε τα αδικήματα που επέφεραν στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων.

* Πολιτικό σώμα: Στα πλαίσια των πολιτειακών μεταρρυθμίσεων για την αναμόρφωση και διεύρυνση του πολιτικού σώματος της Αθήνας ο Σόλων διατήρησε τα τέσσερα υφιστάμενα τέλη που ρύθμιζαν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών και βασίζονταν ως τότε αποκλειστικά στο ύψος του αγροτικού εισοδήματος (πεντακοσιομέδιμνοι, τριακοσιομέδιμνοι ή ιππείς, διακοσιομέδιμνοι ή ζευγίται, θήτες με εισόδημα κάτω των διακοσίων μεδίωνων ετησίως). Όμως για την κατάταξη των πολιτών σε μια από αυτές τις τάξεις, θέσπισε τον συνυπολογισμό και των εισοδημάτων που προέρχονταν από επαγγελματικές ή εμπορικές δραστηριότητες. Επιπλέον, έδωσε δικαίωμα στο κατώτερο από αυτά τα τέλη, τους θήτες, να συμμετέχουν στην εκκλησία του δήμου, τους παραχώρησε όμως μόνο το δικαίωμα του εκλέγειν, όχι του εκλέγεσθαι.

Αποτέλεσμα αυτών των μεταρρυθμίσεων ήταν να λογίζονται στο εξής πολίτες όλοι οι ενήλικες άνδρες που κατοικούσαν στην Αττική και ήταν απόγονοι κατοίκων της Αττικής, μελών ιωνικών κοινοτήτων, αν και δεν θέσπισε την ισότητα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για όλους τους πολίτες. Ο Σόλων έδωσε πιθανότατα δυνατότητα πολιτογράφησης και σε μετοίκους.

* Λαϊκή κυριαρχία. Στις πολιτειακές μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα περιλαμβάνονται και μέτρα που διεύρυναν τη λαϊκή κυριαρχία, δηλ. τη στήριξη της εξουσίας στο σώμα των πολιτών της Αθήνας. Συγκεκριμένα ο Σόλων, μετέφερε στην εκκλησία του δήμου την αρμοδιότητα της εκλογής των αρχόντων, που είχε ως τότε ο Άρειος Πάγος και θέσπισε τη διαδικασία της κληρώσεως εκ προκρίτων πεντακοσιομεδίωνων για την εκλογή τους. Σύμφωνα με αυτή τη διαδικασία ο δήμος εξέλεγε ένα αριθμό υποψήφιων αρχόντων από το τέλος των

πεντακοσιομεδίμων και στη συνέχεια γινόταν κλήρωση για την ανάδειξη ενός από αυτούς τους υποψηφίους.

Ίδρυσε ένα νέο βουλευτικό σώμα, τη βουλή των τετρακοσίων (ή τετρακοσίους) και μετέφερε σε αυτό τις προβουλευτικές αρμοδιότητες που είχε ως τότε ο Άρειος Πάγος, δηλ. τη διαδικασία προκαταρκτικής επεξεργασίας των σχεδίων ψηφισμάτων που θα υποβάλλονταν στην εκκλησία του δήμου.

Η βουλή των τετρακοσίων ήταν πιο δημοκρατική σε σύγκριση με το αριστοκρατικό σώμα του Αρείου Πάγου, στο οποίο συμμετείχαν μόνο πεντακοσιομέδιμνοι που είχαν θητεύσει ως άρχοντες (και είχαν εκλεγεί από τον ίδιο τον Άρειο Πάγο σύμφωνα με τη διαδικασία που ίσχυε πριν τις μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα). Η βουλή αντίθετα είχε 400 εκλεγμένα μέλη, που προέρχονταν και από τα τέλη των ιππέων και των ζευγιτών, η θητεία κάθε βουλευτή ήταν ετήσια και οι τέσσερις φυλές της Αθήνας αντιπροσωπεύονταν ισότιμα, με εκατό βουλευτές η καθεμιά.

* Δικαστήρια: Στο χώρο της δικαιοσύνης οι μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα ήταν επίσης σημαντικές προς την κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού και του ελέγχου της εξουσίας. Ο Σόλων έδωσε τη δυνατότητα σε κάθε πολίτη, όχι μόνο στον παθόντα, να καταγγέλλει στον Άρειο Πάγο με εισαγγελία (αγωγή) οποιονδήποτε, ακόμα και άρχοντα, και να εμφανίζεται ως κατηγορος. Με αυτό τον τρόπο κατοχυρώθηκε ουσιαστικά το έννομο συμφέρον του απλού πολίτη σε σχέση με την άσκηση της εξουσίας από τα κρατικά όργανα, ακόμα και αν οι ενέργειες των κρατικών οργάνων δεν τον έβλαπταν άμεσα.

Ίδρυσε την Ηλιαία, ένα λαϊκό δικαστήριο με πολλά μέλη, ως αντίβαρο του Αρείου Πάγου σε θέματα απονομής δικαιοσύνης. Η ακριβής σύνθεση της σολώνειας Ηλιαίας δεν είναι γνωστή και δεν αποκλείεται να πρόκειται απλά για την ίδια την εκκλησία του δήμου, όταν αυτή συνεδρίαζε ως δικαστήριο. Στην Ηλιαία μπορούσε να προσφύγει οποιοσδήποτε εναντίον δικαστικής αποφάσεως αρχόντων. Το όνομά της προέρχεται από το ουσ. ηλία=αλία, που σημαίνει εκκλησία, σύναξη. Η κλασική διαμόρφωση της Ηλιαίας σε «δεξαμενή» 6000 κληρωμένων Αθηναίων άνω των 30 ετών, από την οποία λαμβάνονταν οι δικαστές για τα ηλιαστικά δικαστήρια, οφείλεται στις μεταρρυθμίσεις του έτους 462 π.Χ. από τον Εφιάλτη.

* Άλλα νομοθετήματα: Ο Σόλων θέσπισε και πλήθος άλλων νόμων για συγκεκριμένα θέματα, που δεν είναι όλα γνωστά. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι η απαγόρευση της εξαγωγής γεωργικών προϊόντων πλην λαδιού, ρυθμίσεις στις ιδιωτικές σχέσεις (π.χ. κανόνες υδροληψίας, ελάχιστες αποστάσεις

οικοδομών), θέσπιση κοινωνικής πρόνοιας για αναπήρους και επικλήρους (θυγατέρες που κληρονομούσαν αποκλειστικά την πατρική περιουσία λόγω έλλειψης άρρενα κληρονόμου),

μέτρα προστασίας της οικογένειας και του γάμου, που περιλάμβαναν μέτρα εναντίον της μοιχείας, του βιασμού, της μαστροπείας και της πορνείας, υποχρέωση των γονέων να διδάξουν στα παιδιά τους κάποια τέχνη και απαλλαγή των τέκνων από τη φροντίδα των ηλικιωμένων γονέων τους, αν οι τελευταίοι δεν είχαν ανταποκριθεί σε αυτή την υποχρέωσή τους.

Συνολικά ο Σόλων ρύθμισε πάνω σε νέες βάσεις το δημόσιο, το ιδιωτικό και το ποινικό δίκαιο. Οι νόμοι του δημοσιεύτηκαν ίσως το 592/1 π.Χ. καταγραμμένοι σε ξύλινες τετράγωνες στήλες, οι οποίες στένευαν προς τα πάνω και στρέφονταν γύρω από άξονα, γι' αυτό και ονομάστηκαν «άξονες» ή «κύρβεις». Η νομοθεσία του απέκτησε φήμη και επέδρασε θετικά στην εξέλιξη του δικαίου αλλά και στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτειακή εξέλιξη της Αθήνας. Δίκαια ο Σόλων θεωρείται πατέρας του αστικού δικαίου.

Το 410 π.Χ. συγκροτήθηκε στην Αθήνα μια επιτροπή νομομαθών, οι αναγραφείς των νόμων, που ανέλαβε την εκκαθάριση και την κωδικοποίηση των νόμων του Δράκοντα και του Σόλωνα. Το έργο της επιτροπής διακόπηκε από τους τριάκοντα τυράννους και ολοκληρώθηκε μετά την πτώση τους. Το 403/2 π.Χ. παρέδωσαν το σώμα νόμων που κατάρτισαν, το οποίο φύλαγαν στο εξής οι θεσμοθέται.

Ο Σόλων, για να αποφύγει μεταβολές της νομοθεσίας του και για να μην αναμειχθεί στην εφαρμογή της, αποδήμησε για δέκα χρόνια. Στην ενέργειά του αυτή διακρίνεται μια πρώτη εφαρμογή της διάκρισης της νομοθετικής από την εκτελεστική εξουσία. Κρίνοντας από την τυραννία του Πεισίστρατου και των διαδόχων του, που εγκαθιδρύθηκε το 561 π.Χ. και διάρκεσε ως το 510 π.Χ., οι μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα φαίνεται πως δεν αντιμετώπισαν πλήρως τα προβλήματα που επιδίωκαν να λύσουν. Η ουσία τους όμως διατηρήθηκε και μετά το τέλος της τυραννίας και αποτέλεσε το θεμέλιο πάνω στο οποίο εδραιώθηκε η κλασική αθηναϊκή δημοκρατία.

Ο Σόλων κατά τη διάρκεια των δέκα χρόνων της αυτοεξορίας του επισκέφτηκε, μεταξύ άλλων, και το βασιλιά των Σάρδεων Κροίσο, ο οποίος τον ρώτησε αν γνώριζε κανέναν άνθρωπο πιο ευτυχισμένο από αυτόν. Ο Σόλων του ανέφερε τρεις περιπτώσεις ευτυχισμένων ανθρώπων και τον συμβούλεψε με το γνωστό: «Μηδένα προ του τέλους μακάριζε» (=μη μακαρίζεις κανέναν, προτού να δεις το τέλος

του). Όταν ξαναγύρισε στην Αθήνα, τη βρήκε σε πολύ καλή κατάσταση χάρη στα δικά του νομοθετικά μέτρα και πέθανε ευτυχισμένος σε βαθιά γεράματα.

Όσο ζούσε αλλά και μετά το θάνατό του ο Σόλων υπήρξε πρόσωπο αγαπητό στους Αθηναίους. Τον θεωρούσαν έναν από τους επτά σοφούς και έτρεφαν γι' αυτόν μεγάλη εκτίμηση. Ο Πλάτων τον αναφέρει, μόνο αυτόν, από τους ποιητές και ο Αριστοτέλης λέγει ότι με το Σόλωνα αρχίζει η Αθηναϊκή Δημοκρατία. Στον «Περί Παραπρεσβείας» λόγο του, ο Δημοσθένης για να δείξει πόσο μεγάλο κακό μπορούν να κάνουν στην πολιτεία οι κακοί πολίτες, παρεμβάλλει ένα εκτεταμένο απόσπασμα από μια ελεγεία του Σόλωνα.

Αποφθέγματα του Σόλωνα του Αθηναίου

Άρχεσθαι μαθών, άρχειν επιστήση.

Αν μάθεις πρώτα να κυβερνάσαι, θα μάθεις και να κυβερνάς.

Μετριώτερον άρχοντα ποιεί και τύραννον επιεικέστερον ο πείθων ως άμεινον είη το μη άρχειν ή το άρχειν.

Μετριοπαθέστερο κάνει τον άρχοντα και επιεικέστερο τον τύραννο, εκείνος που θα μπορούσε να τους πείσει ότι προτιμότερο θα ήταν να μην κυβερνούν παρά να κυβερνούν.

Ανδρών δ' εκ μεγάλων πόλις όλλυται.
Η πατρίδα από τους μεγάλους άνδρες καταστρέφεται.

Ο των περισσών ζήλος, ευθύς ακολουθεί και συνοικίζεται τη χρεία των αναγκαίων.

Η σφοδρή επιθυμία για την απόκτηση περιττών πραγμάτων, ακολουθεί ευθύς αμέσως μετά την απόκτηση των αναγκαίων.

Ηδονήν φεύγε ήτις ύστερον λύπην τίκτει.

Να αποφεύγεις την ηδονή, η οποία μετά φέρνει λύπη.

Μηδένα προ του τέλους μακάριζε.

Κανένα να μην καλοτυχίζεις πριν να δεις το τέλος της ζωής του.

Χρω τοις Θεοίς.

Να χρησιμοποιείς (επικαλείσαι) τους θεούς.

Πάντη δ' αθανάτων αφανής νόος ανθρώποισιν.

Η σκέψη των αθανάτων θεών είναι ανεξερεύνητη από τους ανθρώπους.

Το Θεῖον φθονερόν και ταραχώδες.

Οι Θεοί είναι γεμάτοι φθόνο και δημιουργούν ταραχές.

Τον λόγον είδωλον είναι των έργων.

Ο λόγος είναι η εικόνα των έργων.

Όσον εν πολέμω δύναται σίδηρος τοσούτον εν πολιτεία λόγος εύ έχων ισχύει.

Όση δύναμη έχει στον πόλεμο ο σίδηρος, άλλη τόση δύναμη έχει στην Πολιτεία ο λόγος.

Τοις σεαυτού πράος ίσθι.

Στους δικούς σου ανθρώπους να είσαι πράος

Γηράσκων δ' αιεί πολλά διδασκόμενος.

Γηράσκω συνεχώς και πάντοτε μαθαίνοντας.

Τα σπουδαία μελέτα.

Να μελετάς ό,τι αξίζει να μελετηθεί.

Έργμασιν εν μεγάλοις, πάσιν αδεύν χαλεπόν..

Σε μεγάλα έργα είναι δύσκολο να είναι όλοι ευχαριστημένοι.

Συμβούλευε μη τα ήδιστα, αλλά τα βέλτιστα.

Να συμβουλεύεις όχι τα πιο ευχάριστα, αλλά τα πιο ωφέλιμα.

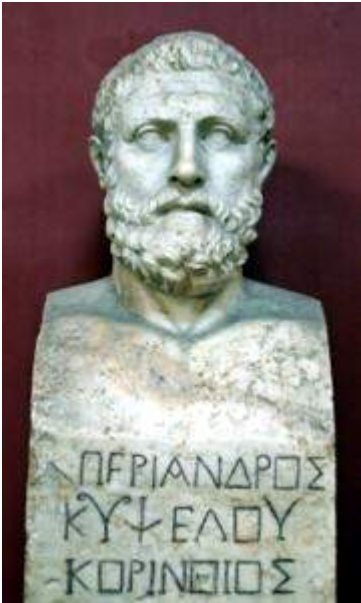
Φίλους μη ταχύ κτώ, ούς δ' αν κτήση, μη ταχύ αποδοκίμαζε.

Φίλους να μην αποκτάς σύντομα, εκείνους όμως που θα αποκτήσεις να μην τους αποδοκιμάζεις εύκολα.

Μη ψεύδου, αλλ' αλήθευε.

Να μην λες ψεύδη, αλλά την αλήθεια.

Περίανδρος ο Κορίνθιος

Ο Περίανδρος ο Κορίνθιος, ήταν περιώνυμος για την κακουργία αλλά και τη μεγαλοπραγμοσύνη και σοφία του, τύραννος της Κορίνθου (668 - 584 π.Χ.).

Ο Περίανδρος ήταν γιος του Κύψελου, πρώτου τυράννου της Κορίνθου, ο οποίος όφειλε το όνομά του στο γεγονός ότι, όταν ήταν βρέφος, η μητέρα του Λάβδα τον είχε κλείσει σε ένα κιβώτιο (κυψέλη) για να τον σώσει από τους Βακχιάδες που κυβερνούσαν τότε την Κόρινθο. Οι Βακχιάδες, στο γένος των οποίων ανήκε και η μητέρα του Κύψελου, φοβούνταν ότι, σύμφωνα με δελφικό χρησμό, το βρέφος αυτό, όταν θα ανδρωνόταν, θα τους ανέτρεπε και θα τους έπαιρνε την εξουσία.

Ο χρησμός βγήκε αληθινός. Ο Κύψελος ανέτρεψε τους Βακχιάδες και διετέλεσε τύραννος της Κορίνθου επί 30 χρόνια. Παρ' ότι τύραννος, ο Κύψελος φαίνεται ότι ήταν δημοφιλής και δεν χρησιμοποιούσε προσωπική φρουρά.

Όταν πέθανε ο Κύψελος, το 627 π.Χ., τον διαδέχθηκε ο Περίανδρος, ο οποίος αποδείχθηκε ευφύστερος του πατέρα του αλλά και ασύγκριτα σκληρότερος.

Υπήρξε στην αρχή πολύ ηπιότερος του πατρός του αλλά αργότερα παρασύρθηκε σε αδικοπραγίες και ωμότητες. Αντίθετα από τον Κύψελο, ο Περίανδρος διατηρούσε προσωπική φρουρά 300 δορυφόρων (έφεραν δόρυ) και για να παραμείνει στην εξουσία εφήρμοσε χωρίς τον παραμικρό δισταγμό τη συμβουλή που του έδωσε -εν είδει παραβολής- ο τύραννος της Μιλήτου Θρασύβουλος.

Ο Ηρόδοτος μας πληροφορεί ότι κάποτε ο Περίανδρος ζήτησε συμβουλή από τον τύραννο της Μιλήτου Θρασύβουλο πώς να στερεώσει καλλίτερα την Αρχή του και έλαβε με συμβολική πράξη την απάντηση ότι θα πρέπει να εξοντώσει κάθε ισχυρό αντίπαλο ή αντιδρώντα στο έργο του.

Ο Ηρόδοτος αφηγείται ότι ο Περίανδρος έστειλε κάποιον έμπιστό του στον Θρασύβουλο για να του ζητήσει τη συμβουλή του σχετικά με την επιτυχία της τυραννίδας του. Ο Θρασύβουλος πήρε τον απεσταλμένο του Περίανδρου σε ένα χωράφι με σπαρτά και, χωρίς να βγάλει κουβέντα από το στόμα του, με ένα ραβδί άρχισε να χτυπά και να τσακίζει όλους τους μεγαλύτερους και ευρωστότερους βλαστούς. Ύστερα από αυτόν τον παράξενο περίπατο στο χωράφι, ο απεσταλμένος του Περίανδρου ρώτησε τον Θρασύβουλο να του πει τι παράγγελλε στον αφέντη του. Και ο τύραννος της Μιλήτου του απάντησε ότι έπρεπε να αφηγηθεί στον κύριό του τη βόλτα τους στο χωράφι.

Πράγματι, επιστρέφοντας στην Κόρινθο, ο απεσταλμένος αφηγήθηκε στον Περίανδρο το περιστατικό. Ο Περίανδρος κατάλαβε αμέσως τι εννοούσε ο Θρασύβουλος και θανάτωσε όλους τους πλέον προβεβλημένους πολίτες της Κορίνθου εξοντώνοντας έτσι όλους τους πιθανούς ανταγωνιστές του.

Έκτοτε ο Περίανδρος δεν δίστασε ακόμη και το φόνο των οικείων του. Φαίνεται ότι, είτε με κλωτσιές είτε γκρεμίζοντάς την από μια σκάλα, σκότωσε και την ίδια του τη σύζυγο που ήταν έγκυος, τη Λυσιδίκη, κόρη του τυράννου της Επιδαύρου Προκλέους, την οποία ο ίδιος αποκαλούσε «Μέλισσα». Στη συνέχεια, κατά την αφήγηση του Διογένη Λαέρτιου, αφού μετάνιωσε για τη βάρβαρη εκείνη πράξη του, αγκάλιασε το σώμα της συζύγου του και συνευρέθηκε μ' αυτή, παρότι ήταν νεκρή και κατόπιν έκαψε ζωντανές τις παλλακίδες του, οι οποίες είχαν κατηγορήσει άδικα τη Μέλισσα και, εξαγριώνοντάς τον, τον είχαν κάνει συζυγοκτόνο.

Από τη Μέλισσα ο Περίανδρος είχε δύο γιους, τον Κύπελο και τον Λυκόφρονα. Ο Κύπελος ήταν καθυστερημένος πνευματικά αλλά ο Λυκόφρων ήταν ένας ευφυής και ευαίσθητος νέος ο οποίος, μετά τον θάνατο της μητέρας του, έφυγε και πήγε στον παππού του, τον Προκλέα, με τη βοήθεια του οποίου αποπειράθηκε να εγκαταστήσει δική του τυραννίδα σε μια περιοχή της Κορινθίας κοντά στην Επιδαυρία. Ο Περίανδρος φυσικά δεν το δέχθηκε αυτό και εξεστράτευσε εναντίον του πεθερού του, τον ανέτρεψε και προσάρτησε την Επίδαυρο στην επικράτειά του. Τον Λυκόφρονα τον έστειλε στην Κέρκυρα, όπου στο παρελθόν οι κάτοικοι του νησιού είχαν σκοτώσει τον ετεροθαλή αδελφό του Λυκόφρονα, Νικόλαο, καρπό εξωσυζυγικής σχέσης του Περίανδρου, όπως ήταν και οι δύο άλλοι γιοι του Περίανδρου, ο Ευαγόρας και ο Γόργος.

Προς το τέλος της ζωής του και αφού όλοι οι άλλοι γιοι του είχαν πεθάνει, ο Περίανδρος προσπάθησε να συμφιλιωθεί με τον Λυκόφρονα και να τον ονομάσει διάδοχό του. Μαντεύοντας όμως την επιθυμία του Περίανδρου οι Κερκυραίοι σκότωσαν τον Λυκόφρονα. Εξαλλος ο Περίανδρος κυρίεψε το νησί, σκότωσε τους πρωταιτίους και πήρε 300 νέους αριστοκρατικών οικογενειών και τους έστειλε στο Βασιλιά της Λυδίας τον Αλυάττη για να τους ευνουχίσει κατά το ασιατικό έθιμο. Καθώς όμως το πλοίο με τους άτυχους νέους πλησίαζε στη Σάμο. Το πλοίο όμως προσάραξε στη Σάμο και οι νέοι ελευθερώθηκαν.

Ο Περίανδρος αν και αγαπούσε τις στρατιωτικές επιδείξεις φαίνεται πως δεν ενεπλάκη σε εξωτερικούς πολέμους. Τον μοναδικό που έκανε ήταν κατά του

πεθερού του Προκλέα, τύραννο της Επιδαύρου με λόγο αιτίας το θάνατο της κόρης του.

Ωστόσο, παρά την επιβολή και διατήρηση της εξουσίας του με υπερβολική αγριότητα, ο Περίανδρος φαίνεται ότι υπήρξε φωτισμένος ηγέτης και στην εποχή του η Κόρινθος γνώρισε μεγάλη ακμή.

Στις ημέρες της εξουσίας του, η Κόρινθος έφθασε στην κορυφή της ακμής της και δυνάμεώς της. Πολλά από όσα διηγούνται οι συγγραφείς για τη διοίκηση των αρχαίων τυράννων είναι πολύ αμφίβολα. Ο Περίανδρος υποστήριξε με ζήλο τα έργα της ειρήνης, έδωσε ψυχή στο εμπόριο, στην ναυτιλία, για την οποία μάλιστα σχεδίαζε να διορύξει τον Ισθμό της Κορίνθου. Προστάτευσε τους ποιητές και τους καλλιτέχνες και λόγω της σοφίας του εκλήθη από τους Αθηναίους σαν διαιτητής σε διαφορές τους με τους Μυτιληναίους.

Στο κοινωνικό επίπεδο ο Περίανδρος έλαβε μέτρα που αποσκοπούσαν κυρίως στην εκτόνωση των κοινωνικών εντάσεων, οι οποίες ήταν ενδημικές σε όλες γενικώς τις ελληνικές πόλεις της αρχαϊκής εποχής. Για την αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος ο Περίανδρος συνέχισε την αποικιακή πολιτική του πατέρα του Κύπελου ιδρύοντας στη Βόρεια Ήπειρο την Απολλωνία και στη Χαλκιδική την Ποτίδαια. Εξάλλου και η κατάκτηση της Κέρκυρας αποσκοπούσε στη διευκόλυνση του εμπορίου με τα ιταλικά και τα σικελικά παράλια.

Παράλληλα ο Περίανδρος προστάτευσε τους μικροκαλλιεργητές απαγορεύοντας στους πλούσιους να αγοράζουν καινούργιους δούλους και να τους χρησιμοποιούν χωρίς περιορισμούς στην καλλιέργεια των κτημάτων τους αυξάνοντας υπερβολικά τη δική τους παραγωγή. Από την άλλη, απαγόρευσε στους αγρότες να εγκαθίστανται στην πόλη ούτως ώστε να μπορεί να χρησιμοποιεί τον φτωχό αστικό πληθυσμό στα οικοδομικά έργα που είχε προγραμματίσει. Με τον τρόπο αυτόν εξισορρόπησε αρκετά ικανοποιητικά το βιοτικό επίπεδο τόσο των αγροτών όσο και της κατώτερης τάξης της πόλης. Παράλληλα, αντιμαχόταν την πολυτέλεια, την ασωτία και τη μαλθακότητα (επιβάλλοντας σκληρές ποινές στους οκνηρούς και φυγόπονους), υποστήριξε τα ειρηνικά έργα κι έδωσε ζωή στη ναυτιλία, το εμπόριο και τη βιοτεχνία. Έτσι, στο διάστημα της εξουσίας του, η πόλη της Κορίνθου έφθασε στο αποκόρυφο της δύναμης και της ακμής της.

Ο Περίανδρος δημιούργησε το υδραγωγείο της πόλης εκμεταλλευόμενος το νερό της πηγής Πειρήνης, προσπάθησε να ανοίξει τον Ισθμό αλλά τα μέσα της εποχής δεν του το επέτρεψαν και γι' αυτό κατασκεύασε τον Δίολκο. Ο Δίολκος

κατασκευάστηκε στις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ. Ήταν ένας δρόμος που χρησίμευε για τη μεταφορά των πλοίων από τη μία πλευρά του Ισθμού στην άλλη. Με τον τρόπο αυτόν αξιοποίησε τα λιμάνια των κόλπων Κορινθιακού και Σαρωνικού και αύξησε τη ναυτική δύναμη και το εμπόριο της Κορίνθου. Τα έσοδα από τους δασμούς των εμπορευμάτων στα κορινθιακά λιμάνια ήταν τόσο μεγάλα ώστε ο Περίανδρος δεν επέβαλε κανέναν άλλον φόρο στους υπηκόους του.

Με τα πολιτικά αυτά μέτρα η Κόρινθος ανθούσε και ο Περίανδρος, δημιουργώντας φιλικές σχέσεις με διάφορους ισχυρούς ηγεμόνες -από τον Θρασύβουλο της Μιλήτου και τον βασιλιά της Λυδίας Αλυάττη ως τον φαραώ της Αιγύπτου Ψαμμήτιχο Β', του οποίου το όνομα έδωσε στον ανιψιό και τελικά διάδοχό του-, εδραίωσε τη φήμη του ως ευφυούς και φωτισμένου ηγεμόνα. Ιδιαίτερα η πρακτική σοφία του Περίανδρου που βρήκε εφαρμογή στις διαιτησίες για την επίλυση διαφορών μεταξύ άλλων ελληνικών πόλεων τον κατέταξε ανάμεσα στους Επτά Σοφούς της αρχαιότητας. Ο Πλάτων ωστόσο στην «Πολιτεία» του, κρίνοντας το καθεστώς της τυραννίδας, δεν θεωρεί τον Περίανδρο και τόσο σοφό.

Κατά την τυραννίδα του Περίανδρου άνθησαν τα γράμματα και οι τέχνες. Τα κορινθιακά κεραμικά έγιναν διάσημα σε όλη τη Μεσόγειο και ο ποιητής Αρίων, ο οποίος λέγεται ότι τελειοποίησε τον διθύραμβο, έφυγε από τη γενέτειρά του Λέσβο και εγκαταστάθηκε στην Αυλή του Περίανδρου.

Αυτές είναι περίπου οι μαρτυρίες των παλαιών που διασώθηκαν περί του Περίανδρου που ίσως να είναι ψευδείς ή υπερβολικές αν γίνει σύγκριση με άλλα γεγονότα από τα οποία διαπιστώνεται ότι επί εποχής του η Κόρινθος ανυψώθηκε σε δύναμη και ακμή και έφθασε να γίνει θαλασσοκράτειρα. Εκτός όμως αυτού ο Περίανδρος υπήρξε και κοινωνικός αναμορφωτής, νομοθέτησε κατά της ασωτίας, πολυτέλειας, εύρεση εργασίας σε φτωχούς και φορολογίας των πλουσίων. Προστάτευσε τα γράμματα και τις τέχνες και κατέστησε την αυλή του κέντρο πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας. Για δε τη σπάνια θυμοσοφία του κατατάχθηκε μεταξύ των επτά σοφών του αρχαίου κόσμου.

Προϊόντα της διανοητικής γονιμότητας και ανθηρότητάς του αποτελούν αφενός ένα μακρύ ποίημά του «Υποθήκες στον ανθρώπινο βίο», αποτελούμενο από 2.000 στίχους σε ελεγειακό μέτρο, που ελάχιστα αποσπάσματα διασώθηκαν και αφετέρου τα αποφθέγματά του που αποστάζουν ευγένεια αισθήματος, αλάθητο πείρα και πρακτική σοφία που βεβαίως δεν συνάδουν με τις περί αυτού κακόβουλες ιστορίες (έστω και στην έκταση που του αποδίδονται).

Ο Περίανδρος πέθανε από φυσικό θάνατο στα 84 του περίπου χρόνια έχοντας παραμείνει στην εξουσία 40. Όλοι οι γιοι του πέθαναν πριν από αυτόν και έτσι τον διαδέχθηκε ο ανιψιός του Ψαμμήτιχος, ο οποίος όμως πολύ γρήγορα ανατράπηκε και η Κόρινθος απαλλάχθηκε από τους τυράννους.

Αποφθέγματα του Περίανδρου του Κορίνθιου

Τους μέλλοντας ασφαλώς τυραννήσειν, δει τη ευνοία δορυφορείσθαι και μη τοις
όπλοις.

Εκείνοι που θέλουν να διατηρήσουν με βεβαιότητα την εξουσία, πρέπει να μην την επιβάλλουν με τη βία αλλά με την
καλοσύνη.

Τω κατ' ανάγκην άρχοντα και το εκουσίως αποστήναι κίνδυνον φέρει.

Σε εκείνον που κυβερνά με την βία και η εκούσια ακόμη απομάκρυνση του από την αρχή, περιέχει κινδύνους.

Κέρδος αισχρόν βαρύ κειμήλιον.

Το ανήθικο κέρδος είναι βαρειά κληρονομιά.

Λοιδόρει ως ταχύ φίλος εσόμενος.

Όταν κατηγορείς κάποιον, να το κάνεις σαν να πρόκειται σύντομα να γίνεις φίλος του.

Ελευθερία εστί αγαθή συνείδησις.

Ελευθερία είναι η ήρεμη συνείδηση.

Καιρόν πρόσμενε.

Περίμενε τον κατάλληλο καιρό.

Φίλοις ευτυχούσι και ατυχούσιν ο αυτός ίσθι.

Στους φίλους να συμπεριφέρεσαι το ίδιο και αν ευτυχούν και αν δυστυχούν.

Αληθείας έχου.

Να λες την αλήθεια.

Θνητά φρόνει.

Να σκέπτεσαι όπως αρμόζει σε θνητούς.

Σαυτού μη αμέλει.

Να μην παραμελείς τον εαυτό σου.

Δυστυχών, κρύπτε, ίνα μη τους εχθρούς ευφρανής.

Όταν δυστυχείς απόκρυβε την δυστυχία σου, για να μην ευχαριστήσεις τους εχθρούς σου.

Ἐριν μίσει.

Να μισείς τις φιλονικίες.

Μελέτα το παν.

Να ερευνάς τα πάντα.

Χάριν απόδος.

Να ανταποδίδεις μια χάρη που σου έκαναν.

Ευεργέτας τίμα.

Να τιμάς τους ευεργέτες σου.

Λόγων απορρήτων εκφοράς μη ποιού.

Να μην αποκαλύπτεις μυστικά λόγια.

Μη επί παντί λυπού.

Να μην λυπάσαι για το κάθε τι.

Αμαρτών μεταβουλεύου.

Εάν κάμεις κάποιο σφάλμα να το αναγνωρίζεις και να μετανοείς.

Φθονέεσθαι κρέσσον εστίν ή οικτείρεσθαι.

Είναι καλύτερα να σε φθονούν παρά να σε λυπούνται.

Θνήσκε υπέρ Πατρίδος.

Να πεθαίνεις για την Πατρίδα σου.

Χόλου κρατέειν.

Να κυριαρχείς του θυμού σου.

Επισφαλής προπέτεια.

Η απερίσκεπτη βιασύνη είναι επικίνδυνη.

Ικέτας ελέει.

Να συγχωρείς αυτούς που σε παρακαλούν.

Διαβολήν μίσει.

Να μισείς τις διαβολές.

Σοφοίς χρώ.

Να συναναστρέφεις τους σοφούς.

Μη μόνον τους αμαρτάνοντας κόλαζε αλλά και τους μέλλοντας κώλυε.

Να μην αρκείσαι στο να τιμωρείς αυτούς που διαπράττουν σφάλματα αλλά να εμποδίζεις και εκείνους που πρόκειται να το κάνουν.

Ό αν ομολογήσης, διατήρει.

Εκείνο για το οποίο θα συμφωνήσεις, να το διαφυλάτεις (να κρατάς τον λόγο σου).

Χίλων ο Λακεδαιμόνιος

Ο Χίλων ο Λακεδαιμόνιος ή Χείλων, γιος του Δαμαγέτου, ήταν νομοθέτης, πολιτικός και ελεγειακός ποιητής και γεννήθηκε στην Σπάρτη (περ. 600-520 π.Χ.).

Κατά τον Διογένη Λαέρτιο, χρημάτισε Έφορος της Σπάρτης το 566 π.Χ., θέλοντας έτσι να ανυψώσει το κύρος του αξιώματος αυτού. Σ' εκείνον δε αποδίδεται και η εισήγηση για τον περιορισμό της βασιλικής εξουσίας, που έπαιξε μετέπειτα σημαντικό ρόλο στην καθόλου εξέλιξη της πόλης του.

Ήταν περίφημος για τη βραχυλογία του (λακωνισμός), στην οποία πράγματι ξεπέρασε τους άλλους έξι από τους επτά αρχαίους Έλληνες σοφούς, και η οποία, ως γνωστόν, αποτελούσε κατά τους αρχαίους χρόνους το γνώρισμα των Λακεδαιμονίων. Η συντομία και η περιεκτικότητα αυτή των λόγων του, τους έκανε να μοιάζουν με χρησμούς μαντείου ή με επιγράμματα του Σιμωνίδη. Ήταν άνδρας μοναδικής σοφίας και θαυμαστός για την ευθυκρισία του.

Παράλληλα υπήρξε ενάρτεος, ηθικός, σοβαρός και πάρα πολύ βαθυστόχαστος.

Όταν τον ρώτησαν τι είναι το πιο δύσκολο στον άνθρωπο, απάντησε: «Τα απόρρητα σιωπών, χολήν ευ διαθέσθαι και αδικούμενον δύνασθαι φέρειν». Θεωρούσε δηλαδή, ότι το πιο δύσκολο για τον άνθρωπο, είναι να κρατάει τα μυστικά, να συγκρατεί τα νεύρα του και να υποφέρει την αδικία.

Ο Χίλων ήταν και ποιητής. Έγραψε περίπου 200 ελεγειακούς στίχους.

Πέθανε στην Πίσσα της Σικελίας, σε ηλικία 80 ετών (κατά μια παράδοση σχετική, από την υπερβολική χαρά του, όταν αγκάλιασε τον γιο του, ο οποίος γύρισε από τους Ολυμπιακούς αγώνες, νικητής στο άθλημα της πυγμαχίας). Το επίγραμμα που χάραξαν στον τάφο του ήταν: «Μακάρι κι εμείς να είχαμε τέτοιο θάνατο».

Μετά τον θάνατό του, οι Σπαρτιάτες συμπολίτες του, του έστησαν μέγα άγαλμα,

στη βάση του οποίου χάραξαν το ακόλουθο επίγραμμα: «Τόνδε δορυστέφανος Σπάρτα Χείλων εφύτευσεν, ος επτά σοφών πρώτος εφύ σοφός», που σημαίνει: «Αυτόν εδώ τον Χίλων, η πολεμόχαρη η Σπάρτη γέννησε, που αναδείχθηκε ο πρώτος, κατά τη σοφία, από τους επτά σοφούς».

Στην προμετωπίδα του ναού του Απόλλωνα, στους Δελφούς, είχαν αναγραφεί τα τρία περιφημότερα ρητά του: «Μηδέν αγάν», δηλαδή «Τίποτε το καθ' υπερβολή» (να μην κάνεις ή να μη λες), «Γνώθι σαυτόν» = «Γνώρισε τον εαυτό σου» και «Εγγύα παρά δ' άττα» = «Η εγγύηση φέρνει στην καταστροφή».

Αποφθέγματα του Χίωνα του Λακεδαιμόνιου

Ατυχούντα μη επιγελάν.

Εκείνον που ατύχησε να μην τον περιγελούμε.

Γνώθι σαυτόν.

Να γνωρίζεις τον εαυτό σου.

Χαλεπώτατον το γνώσκειν εαυτόν. Πολλά γαρ υπό φιλαυτίας έκαστον εαυτώ προστιθέναι.

Δυσκολότατο είναι να γνωρίσει κανείς τον εαυτό του. Διότι κάθε ένας, λόγω του εγωισμού του, προσθέτει πολλά καλά στο άτομό του (που δεν τα έχει).

Κάλλιστον είναι βασιλέα τον μη μόνον του φοβερόν είναι φροντίζοντα.

Πάρα πολύ κακός είναι ο βασιλιάς εκείνος, ο οποίος φροντίζει να μην προξενεί μόνο φόβο.

Τον άρχοντα χρήναι μηδέν φρονείν θνητόν αλλά πάντ' αθάνατα.

Ο άρχων πρέπει τίποτα να μην σκέπτεται σαν θνητός, αλλά σαν αθάνατος.

Γήρας τιμάν.

Να τιμάς τα γηρατειά.

Τον τεθηκότα μη κακολογείν.

Εκείνον που έχει πεθάνει να μην τον κακολογείς.

Ταχύτερον επί τας ατυχίας των φίλων η επί τας ευτυχίας πορεύεσθαι.

Να πηγαίνεις πιο γρήγορα στις δυστυχίες των φίλων σου, παρά στις ευτυχίες.

Ζημίαν αιρείσθαι μάλλον, ή κέρδος αισχρόν. Η μεν άπαξ ελύπησε. Το δε δια παντός.

Να προτιμάς την ζημιά, από το αισχρό κέρδος. Γιατί η μεν ζημιά μία φορά προξενεί λύπη, ενώ το τέτοιου είδους κέρδος σε λυπεί συνεχώς.

Γλώττης κρατείν και μάλιστα εν συμποσίω.

Να συγκρατείς την γλώσσα σου και προπάντων σε συμπόσια.

Μη προτρεχέτω η γλώττα της διανοίας.

Να σκέφτεσαι πριν μιλήσεις.

Εν λιθίναις ακόναις ο χρυσός εξετάζεται διδούς βάσανον φανεράν. Εν δε χρυσώ ανδρών αγαθών τε κακών τε νους έδωκ' έλεγχον.

Ο χρυσός ελέγχεται πάνω σε πέτρινα ακόνια, δίδοντας έτσι απόδειξη της γνησιότητάς του. Πάνω όμως στον χρυσό, η λογική ελέγχει τον χαρακτήρα των καλών και των κακών ανθρώπων.

Χρόνου φείδου.

Να ξοδεύεις με σύνεση τον χρόνο σου.

Μηδέν άγαν.

Μην καταφεύγεις σε υπερβολές.

Εγγύα παρά δ' άττα.

Η εγγύηση φέρνει στην καταστροφή.

Σπεύδε βραδέως.

Συντόμευε ότι κάνεις, αλλά χωρίς να βιάζεσαι πάνω σ' αυτό.

Μη επιθυμείν αδυνάτων.

Να μην επιθυμείς όσα είναι αδύνατον και να τα πετύχεις.

Θυμού κράτειν.

Να συγκρατείς τον θυμό σου.

Πηγές

in.gr | el.wikipedia.org | phys.uoa.gr/~nektar | forthnet.gr/presocratics | telemath.gr | ysee.gr | gym-n-figal.ilei.sch.gr | aparadektoi.gr | live-pedia.gr | istoria.exnet.gr | 2search.gr | tovima.gr | .mousa.gr | users.myqnet.gr | mymolivos.com | geocities.com/athens_5th_century | grecia.cl